

Natuur.ruimte

Libellenrijkdom langs de
Antitankgracht

Natuurgebied
Kalmthoutse Heide

Oosterweelverbinding,
viaduct of tunnel?

De bescherme(n)gel
van onze tuin

Natuur moet

Zoals je in dit nummer kan lezen en wellicht al in de pers vernam, heeft Natuurpunt onlangs een historische beslissing genomen. Onze vereniging wil namelijk het laatste grote puzzelstuk van de Kalmthoutse Heide dat nog in particuliere handen was, aankopen. Het Stappersven, de Nol, Nolsse Duinen en de Boterbergen vormen samen een brok waardevolle natuur van liefst 375 ha. Meteen ook de op één na grootste aankoop van Natuurpunt ooit in Vlaanderen.

Nu is aankopen geen doel van Natuurpunt op zich, wel een middel om meer en betere natuur te creëren in Vlaanderen. Want natuur moet er zijn. Niet alleen voor die vele tienduizenden planten- en diersoorten die dagdagelijks vechten om te overleven in het drukke en dichtbevolkte Vlaanderen. Het is evenzeer een levensvoorwaarde voor ons, de mens, om te kunnen werken en wonen in een aangename leefomgeving.

Daarom moet natuur en daarom gaat Natuurpunt er voor. Dat doen wij niet als enigen, maar samen met anderen en met de steun van tienduizenden leden. En dat doen wij niet lukraak, maar door gezamenlijk te streven naar meer robuuste, met elkaar verbonden natuurgebieden, deels van internationale allure zoals in het Grenspark De Zoom – Kalmthoutse Heide.

Dat gaat niet vanzelf, integendeel. De geplande bezuinigingen van de Vlaamse regering maken het er voor de komende jaren zeker niet gemakkelijker op. Maar Natuurpunt wil voor meer natuur blijven vechten.

Meer en betere natuur is een prachtig doel. En de steun van onze leden is hiervoor van vitaal belang. Daarom deze warme oproep: laat ons samen het Stappersven voor nu en de toekomst veilig stellen. Dat kan via een gift op het reservatenfonds van Natuurpunt op het nummer 293-0212075-88 met vermelding van 'project 7795'. Giften vanaf € 30 zijn bovendien fiscaal aftrekbaar.

We rekenen ook op jouw steun. Samen maken en houden we van het Stappersven een prachtig natuurgebied van onschatbare waarde. Want natuur moet!

Stefan Versweyveld
voorzitter

In dit nummer

Edito	2
Natuur.winkel	3
Natuurstudie: Libellenrijkdom langs de Antitankgracht	4
Natuurgebied: Kalmthoutse Heide	6
Natuur.actief: Dag van de Natuur	8
Natuur.beleid: Oosterweel- verbinding, kiezen tussen viaduct of tunnel	10
Natuur.prikbord	12
Natuur.beweging: Schelde- happening	14
Snor: Torenvalken	16
Natuur.beweging: Over natuur- beheer en Belgische chocolade	18
Vergeet niet te genieten	20
Brandpunt: De bescherm(n)gel van onze tuin	26
Natuur.agenda	28
Colofon	30
Reclame	31
Halloween in het Ravenhof	32

De Kalmthoutse Heide.
Foto: Rafaël Delaedt, FFFS.

Herfst... kleuren en geuren, rijke oogst na een mooie zomer ...

Hubert Michielsens

***Wanneer je dit nummer van Natuur.ruimte leest,** is het graan alweer geoogst, spint de kruisspin haar prachtige web, zijn de nesten uitgebreed en de eikels dik. Paddenstoelen komen in talloze vormen en kleuren tevoorschijn en bomen, sommige indrukwekkend en groots, doen wat ze al miljoenen jaren doen in deze tijd van het jaar. Om ook in dit jaargetijde wandelingen in de natuur extra boeiend te maken, vind je in onze Natuur.winkel een aantal leuke boeken.*

'Paddenstoelen', Capitool Natuurgidsen. Dit boek geeft informatie over meer dan 440 soorten paddenstoelen. Je leert heel wat over de paddenstoelen via mooie foto's en een korte beschrijving. Met behulp van aantekeningen bij de foto wijst de gids op karakteristieke details die belangrijk kunnen zijn bij het determineren. De gids geeft ook informatie over de standplaats, giftigheid en sterk gelijkende soorten. Voor absolute beginners is het zeker aan te bevelen de inleiding over vormen en voorkomen van de paddenstoelen te lezen. Een mooi uitgevoerd boek waarmee het prettig werken is. Ledenprijs: € 15,30.

'Bomen', Capitool Natuurgidsen. Dit boek is op dezelfde wijze opgevat als het boek over paddenstoelen. Met mooie foto's, een beschrijvende tekst en vele details over blad, schors, vruchten en knoppen is het mogelijk om snel een soort te herkennen. Deze gids behandelt ruim 300 veel voorkomende boomsoorten van Europa. Hier ook weer een nuttige inleiding om bomen te leren herkennen. De soorten zijn ingedeeld in vier groepen: naaldbomen, naaldvormig of schubvormig blad en loofbomen, samengesteld of enkelvoudig blad. Mooie gids voor een goede prijs. Ledenprijs € 13,50.

'Bomen en Struiken' van Louis Debot is uitgegeven door het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. Dit boek oogt niet zo modern als de vorige twee gidsen maar heeft in de loop der jaren zijn degelijkheid bewezen. Het determineren kan via drie verschillende sleutels gebaseerd op de kenmerken van blad, vruchten en knoppen. Verder is het boek voorzien van afbeeldingen in kleur en zeer veel tekeningen. Ledenprijs: € 9.

Natuur.winkel

Steenstraat 25, 2180 Ekeren,
tel. 03-541.58.25, e-mail:
antwerpennoord@natuurpunt.be.
Van maandag tot en met vrijdag
open van 10 tot 17 u.

Libellenrijkdom langs de Antitankgracht

Tekst: Pierre De Roo en Bram Vogels

De zomer is stilaan voorbij, een gelegenheid om terug te blikken op de libellenrijkdom langs de Antitankgracht. De Antitankgracht kennen we als een groen lint ten noordoosten van Antwerpen, van Berendrecht tot Oelegem-Ranst. Met een totale lengte van 33 km ligt de helft ervan in het werkingsgebied van Natuurpunt Antwerpen Noord.

Blauwe ader

Het bijzondere aan dit lint is dat er ook een watervoerende gracht, gevoed door het kanaal Dessel-Schoten, aanwezig is met een redelijk goede waterkwaliteit. Deze waterkwaliteit steekt schril af tegen de natuurlijke zure beken die jarenlang afvalwater te transporteren kregen. De situatie van de natuurlijke beken is in de laatste jaren wel verbeterd, maar in veel gevallen komen af en toe

toch nog rioolwaterlozingen voor via de overstorten zoals op het Klein Schijn in Schotenhof. Dit fenomeen komt nog teveel voor; wat ook de reden was van de actie "Big Jump" op 12 juli laatstleden.

Langs dit groen lint liggen als een kraal een resem bos- en park-domeinen met vijvers die soms voor hun waterbevoorrading op de Antitankgracht aangewezen zijn via 'tapbeken'. Tapbeken zijn beken die water van de Antitank-

gracht tappen om de wal of vijver van een kasteeldomein te voeden, zoals in 's-Gravenwezel, of om een bosgebied te bevoelen, zoals in De Inslag in Brasschaat.

Biotoopeisen

De libellen die we zien rondvliegen, hebben eigenlijk reeds een vorig leven gehad onder water, als larven. Deze larven brengen één tot vier jaren in het water door. De redelijk constant goede waterkwaliteit van de Antitankgracht is daarom van essentieel belang voor deze larven. Veel libellen stellen immers specifieke eisen aan de waterkwaliteit als het aankomt op hun voortplanting zoals bijvoorbeeld voor de zuiverheid, het zuurstofgehalte, de stroomsnelheid, de diepte, de temperatuur, ... Om deze reden zullen we niet alle 69 soorten die in België voorkomen, hier terugvinden.

In de fase van het imago, de libel, voeden ze zich met vliegende insecten. Langs de Antitankgracht vinden ze hun tafel gedekt in de rijke oevervegetatie en de aangrenzende bosgebieden.

Weidebeekjuffer. Foto: Walter Van Ginhoven, FFFS.

De Antitankgracht. Foto: Bram Vogels.

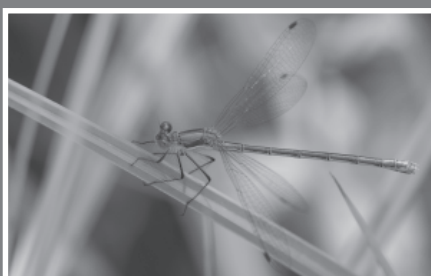

Antitankgrachtsoorten

1. bosbeekjuffer (cat. "bedreigd")
2. weidebeekjuffer
3. houtpantserjuffer
4. blauwe breedscheenjuffer
5. azuurwaterjuffer
6. grote roodoogjuffer
7. kleine roodoogjuffer
8. vuurjuffer
9. lantaarntje
10. watersnuffel
11. grote keizerlibel
12. smaragdlibel
13. metaalglanslibel
14. bruine korenbout (cat. "bedreigd")
15. viervlek
16. gewone oeverlibel
17. bloedrode heidelibel

Soorten in de omgeving

1. gewone pantserjuffer
2. koraaljuffer (cat. "zeldzaam")
3. blauwe glazenmaker
4. bruine glazenmaker
5. paardenbijter
6. plasrombout
7. platbuik
8. bruinrode heidelibel
9. steenrode heidelibel
10. zwarte heidelibel

Gewone pantserjuffer. Foto: Lode Rubberecht, FFFS.

Rode lijst

De meeste libellen uit het lijstje behoren volgens de rode lijst tot de categorie "momenteel niet bedreigd". Toch zijn er twee soorten, de bosbeekjuffer en de bruine korenbout, die behoren tot de categorie "bedreigd", dit wil zeggen dat ze in vergelijking met vroeger minstens met 40% zijn achteruitgegaan en momenteel op minder dan 2% van de vindplaatsen voorkomen, maar dat er momenteel geen verdere achteruitgang is. Voor de bosbeekjuffer is de Antitankgracht een verbindingroute naar de tapbeken. Het zijn deze tapbeken die dankzij het verval een geschikte stroomsnelheid en zuurstofhuishouding hebben voor de larven. De bosbeekjuffer is daarom ook een zeer goede indicator voor zowel de water- als structuurkwaliteit van de waterlopen. De bruine korenbout gebruikt de Antitankgracht als voortplantingsgebied en de Antitankgracht vormt binnen de provincie Antwerpen dan ook één van de zwaartepunten van het verspreidingsgebied. Eén soort, de koraaljuffer, behoort tot de categorie "zeldzaam" omdat ze gebonden is aan zeldzame habitats, namelijk kwelafhankelijke vennen.

Grote keizerlibel. Foto: Bram Vogels.

Uiteraard zijn libellen in de lucht veel mobieler dan de larven in het water.

Met een kruissnelheid van 20 km/uur is een bosbeekjuffer in staat op een halve dag alle tapbeken langs de Antitankgracht te inspecteren op hun potentie als voortplantingsplaats.

We kunnen dan ook stellen dat geschikte vijvers gekoloniseerd worden door trekkende libellen die uitslopen aan de Antitankgracht.

Soorten

Het is zeker mogelijk een twintigtal soorten te zien langs de Antitankgracht. Indien we de tapbeken en de vijvers in de bos- en parkdomeinen erbij nemen, zijn tot dertig soorten mogelijk. Hierbij kunnen we een opsplitsing maken tussen de soorten die we vooral langs de Antitankgracht aantreffen en andere die we eerder in de omliggende bos- en park-

domeinen tegenkomen (zie kader).

Heb je zelf nog aanvullende gegevens laat dit dan zeker weten of geef ze in op onze waarnemingsite op www.antwerpennoord.be/vogelwerkgroep.

Ecologische valkuilen

Naast de tapbeken en vijvers in de bos- en parkdomeinen, komen eveneens tal van vijvers voor in private tuinen met een prima waterkwaliteit het jaar rond. Veel libellen worden hierdoor aangetrokken en menig vijverfanaat zal genieten van dit gratis natuurlijk aanbod. Er zit echter een spreekwoordelijke adder onder het gras. In veel tuinvijvers zitten meestal, in verhouding met de oppervlakte van de vijver, teveel vissen. Deze vissen zijn geduchte predatoren op de eieren of larven met een grote sterfte tot gevolg, meer bepaald de ecologische val.

Je eigen stukje Kalmthoutse Heide?

Steun mee de aankoop van dit unieke natuurgebied

Tekst: Willy Ibens

Foto's: Marc Sloodmaekers

De Kalmthoutse Heide voorstellen aan Natuurpuntleden in het Antwerpse is als een open deur intrappen. Ik ga dat dus niet doen. Er

zijn eminente natuurkenners die daarvan hun levenswerk hebben gemaakt. Er zijn tal van prachtig geïllustreerde boeken over gepubliceerd (die te koop zijn in onze Natuur.winkel). En het Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide heeft een uitgebreide webstek www.grensparkzk.be waarin je kunt grasduinen en alles kan terugvinden wat je maar over de heide wenst te weten.

Het Stappersven.

Dat wij toch iets nieuws te vertellen hebben, namelijk de aankoop van de deelgebieden het Stappersven, de Nolse duinen, het moerasgebied de Nol en het bosgebied de Boterbergen, is het gevolg van onverwachte gebeurtenissen en toevalligheden.

Even terug in de tijd

Het grensoverschrijdend natuurgebied De Zoom-Kalmthoutse Heide is nu 3.750 hectare groot. Op het einde van het Ancien Régime was heel de regio ten noorden en ten oosten van Antwerpen één groot

heidelandschap. Eens de Schelddepolders uit kwam men terecht in een immens landschap van duinen, vennen en heidevelden. Na de Franse Revolutie kwamen de meeste van deze gemeenschappelijke gronden in het bezit van de jonge gemeentebesturen. Van overheidswege werden die aangemaand om deze gronden een economische bestemming te geven: te verkopen voor landbouw of te gebruiken voor bosuitbreiding. Tienduizenden hectare voormalige heide kwamen zo in privébezit. Het landschap in de Noorderkempen zoals wij dat vandaag kennen, werd toen gevormd.

Enkele grote stukken woeste natuur bleven gespaard. Het werden militaire oefenvelden (Groot en Klein Schietveld) of ze boden de mogelijkheid, bv. via zandwinning, extra inkomsten te verschaffen aan de gemeentebesturen voor hun investeringen in wegenbouw. In Kalmthout kwamen grote stukken heide

terecht bij enkele grootgrondbezitters. Zij bouwden er, in de geest van die tijd, rianten woningen of kastelen en beheerden hun domein als jacht- of recreatiegebied.

Het Grenspark is nog altijd een mix van overheidsdomeinen, kleine particuliere domeinen en grote private domeinen zoals van de families Meurisse (Putse Moer), Carlier (Boterbergen, Witven, Mont Noir, de Nol en Stappersven) en Cogels (Grote Meer).

Duolegaat

Einde 2007 overleed de laatste Vlaamse telg van de familie Hector Carlier en kwam via een duolegaat ongeveer 600 hectare heide-, moeras-, duin- en bosgebied van de Kalmthoutse Heide in handen van de Koning Boudewijnstichting. Een tijd lang zag het er naar uit dat de Stichting de natuurgebieden zou behouden en het beheer daarvan zou toevertrouwen aan het Agentschap Natuur en Bos en aan Natuurpunt.

Een vrouwtje roodborsttapuit.

Kalender voor de heide

Net zoals de vorige jaren heeft Natuurpunt weer een mooie 'Natuur.kalender 2010'. Voor € 7,50 geniet je elke maand van een prachtige natuurfoto. Bovendien steun je Natuurpunt. De opbrengst gaat dit jaar naar de nieuwe aankoop in de Kalmthoutse Heide.

Erfenissen zorgen al eens voor heibel. Dat was ook hier het geval. Om een oplossing mogelijk te maken, werden de gronden overgedragen aan de erfgenamen. Begin juni 2009 werden onverwacht via een Nederlandse notaris zowat 500 hectare van de Kalmthoutse Heide te koop aangeboden. De kans dat een groot deel hiervan opnieuw in privaat bezit kwam, werd plots heel reëel.

Vanaf dat moment liep alles in sneltreinvaart. Samen met onze zustervereniging Natuur-

De gladde slang vindt in de Kalmthoutse Heide een geschikt leefgebied.

monumenten, die eigenaar is van een groot deel van het Grenspark op Nederlands grondgebied, werden onderhandelingen opgestart met de erfgenamen.

Na enkele spannende weken en na overleg met het Agentschap Natuur en Bos kon Natuurpunt begin augustus een optie nemen op 360 hectare. Het kasteel de Boterbergen en het domein Witven in Essen bleven in handen van de erfgenamen. Het Agentschap Natuur en Bos zal eerstdaags het deelgebied Mont Noir (103 hectare) aankopen.

Met deze aankopen is uiteraard heel wat geld gemoeid. Natuurpunt kan daarvoor beroep doen op haar aankoopsubsidies bij de Vlaamse overheid, maar de volgende jaren moeten wij samen zo'n 830.000 euro bij elkaar brengen om de aankoop rond te maken.

Kalmthout valt niet in het werkingsgebied van Natuurpunt Antwerpen Noord, maar wij willen toch solidair zijn en het project van onze buurafdeling Natuurpunt Noorderkempen steunen. De Kalmthoutse Heide heeft immers voor de ganse Antwerpse regio een grote betekenis als wandelgebied, voor natuurbeleving en voor zachte recreatie. Daarenboven herbergt het domein van Carlier heel wat bijzondere natuurwaarden, onder meer een grote populatie van de gladde slang. Wij zouden een historische kans missen als wij dit domein niet zouden veiligstellen via aankoop.

Het afdelingsbestuur van Natuurpunt Antwerpen Noord heeft inmiddels beslist om een groot deel van haar aankoopproject 3797 over te dragen aan de aankoop van het Stappersven. Dat gaat nu al over 50.000 euro. Wellicht kunnen wij

Dodaars.

dat bedrag nog verhogen zonder onze lopende aankoopprojecten in Stabroek (Huzarenberg) en Zandvliet (Ruike Heide) in gevaar te brengen. Overigens gaan deze gebieden in de toekomst ook deel uitmaken van het uitgebreide Grenspark Plus.

Daarnaast doen wij een beroep op onze leden, sympathisanten en donateurs – particulieren en bedrijven – om deze aankoop mee mogelijk te maken. Giften zijn welkom op rekeningnummer 293-0212075-88 van Natuurpunt Beheer – project 7795 Stappersven. Voor giften vanaf 30 euro wordt een fiscaal attest uitgereikt. Warm aanbevolen. Meer informatie vind je op www.natuurpunt.be/stappersven.

Als alles goed loopt, wordt de aankoopakte eind november van dit jaar verleden. Tijdens de wintermaanden organiseren wij voor onze leden beslist een exclusieve ontdekkingsocht in het gebied. De aankondiging hiervoor volgt nog.

De toekomstige openstelling en het beheer, waarbij wij ook rekenen op onze vrijwilligers uit onze afdeling, wordt afgestemd op het grensoverschrijdende beheerplan en verloopt in nauw overleg met het Agentschap Natuur en Bos en de andere partners in het Grenspark.

Gezocht: m/v met een hart voor de natuur

zaterdag 21 november

Stefan Versweyveld

Zaterdag 21 november is de Dag van de Natuur al aan haar 31ste editie toe. Tijdens de Dag van de Natuur zetten we het vrijwilligerswerk voor natuur en het unieke model van Natuurpunt in de kijker. Op tientallen plaatsen in Vlaanderen worden dan allerlei natuurbeheeractiviteiten georganiseerd. Uiteraard is Natuurpunt Antwerpen Noord ook van de partij! Graag nodigen we je uit om een handje te komen helpen in twee prachtige natuurgebieden: de Kooldries in Brecht en het Stappersven in de Kalmthoutse Heide.

Kom jij ook helpen op de eerste werkdag in de Kalmthoutse Heide? Foto: Koen Vanaghtmael.

Natuurbeheer is een werkwoord

Het hele jaar door zetten duizenden vrijwilligers van Natuurpunt zich in om de bijzondere natuurwaarden in ruim 18.000 ha natuurgebied veilig te stellen en om honderden kilometers fiets- en wandelpad te onderhouden. Die inzet is

In de Kalmthoutse Heide ligt veel beheerwerk te wachten. Foto: Koen Vanaghtmael.

onmisbaar voor het Vlaamse natuurbehoud: zonder de inzet van die vele vrijwilligers zou de Vlaamse natuur immers veel minder aantrekkelijk en divers zijn.

Natuurpunt krijgt voor haar erkende natuurreservaten dan wel een beheersubsidie van de Vlaamse overheid, maar die volstaat bijlange na niet om de kosten van het beheer van die natuurgebieden te dekken. Dankzij het efficiënt omgaan met financiële middelen én de hulp van vele vrijwilligers slagen we er toch in om de kwetsbare natuurwaarden in onze terreinen op een duurzame manier veilig te stellen.

Dat maakt het model van Natuurpunt uniek, een troef waar de natuurverenigingen in de ons omringende landen jaloers naar opkijken. En dat mag ook eens

gevierd worden tijdens de Dag van de Natuur!

Mogen we ook op jouw hulp rekenen?

Natuurpunt Antwerpen Noord organiseert dit jaar twee unieke beheerdagen, waarop je van harte welkom bent. Denk je dat het niets voor jou is? Wij zetten enkele goede redenen op een rijtje.

In de eerste plaats omdat we met veel vrijwilligers heel veel werk kunnen verzetten. Die hulp is van vitaal belang om kwetsbare planten en dieren te redden. Daarom zijn heel wat taken zoals maaien, opslag verwijderen, plaggen, ... broodnodig. Zonder die inzet zou onze Vlaamse natuur de dag van vandaag heel wat soortenarmer en kleurlozer zijn.

Ten tweede geef je met jouw aanwezigheid een krachtig signaal naar onze politici dat natuurbehoud en vrijwilligerswerk belangrijk zijn en vanuit het politieke niveau de nodige ondersteuning verdienen.

Tenslotte is natuurbeheer ook een gezonde én aangename activiteit. Tijdens de Dag van de Natuur is er voor ieder wat wils. Je hoeft dus geen krachtpatser te zijn of een expert met kettingzaag en bosmaaier. Je bepaalt zelf je tempo. Tientallen vrijwilligers zorgen er voor dat er een toffe sfeer wordt gecreëerd. Wij voorzien telkens de nodige uitleg, dus je moet ook geen natuur-expert zijn om te komen helpen!

Ook in De Kooldries wacht het werk je op. Zorg dat je er bij bent. Foto: Koen Vanaghtmael.

Aan de slag in De Kooldries

De Kooldries is een prachtig, afwisselend natuurgebied met oude kleiputten, heide, wilgenstruweel en bos. En dat willen we graag zo houden. Het beheer bestaat hoofdzakelijk uit het vrijmaken van de poelen zodat de kamsalamanders en andere amfibieën meer overlevingskansen krijgen. Het werk omvat het maken van takkenhopen en houtstapels. Hierdoor krijgen de poelen terug meer zon, wat belangrijk is voor de voortplanting, en de houtstapels zorgen voor de nodige schuilplaatsen.

Zaterdag 21 november, tijdens de Dag van de Natuur, kan je mee de handen uit de mouwen steken en zo Natuurpunt helpen om deze waardevolle biotopen te behouden! 's Middags is er soep voorzien, dus graag even je komst bevestigen aan het Natuur.huis. Trefpunt: ingang

reservaat De Kooldries, Boudewijnstraat (ingang langs de Paepestraat achter de Cuveehoeve), Brecht – St.-Lenaarts vanaf **9.30 u tot 14 u**. Voor drank en werkmateriaal wordt gezorgd. Handschoenen, stevig waterdicht schoeisel en eventueel boterhammen zelf meebrengen.

Help in het Stappersven!

Zoals je elders in dit nummer van Natuur.ruimte kan lezen heeft Natuurpunt onlangs het natuurgebied Stappersven in de Kalmthoutse Heide aangekocht. Het terrein was meer dan 70 jaar in particuliere handen en er gebeurde zeer weinig beheer. Het gevolg: de Amerikaanse vogelkers veroverde de bossen, de prachtige stuifduinen groeiden dicht en de heide vergraste. Nu het Stappersven onder de hoede van Natuurpunt is, kunnen we starten met het herstel van de natuur

en biodiversiteit tijdens de Dag van de Natuur.

Wil je mee aan de slag voor de eerste beheerdag in het Stappersven? Dan ben je welkom op **zaterdag 21 november!** Trefpunt: vanaf **9.30 tot ca. 16.30 u** op de parking aan de Verbindingsstraat in Kalmthout. Kom je later, dan wijzen pijlen je naar de werkplek.

Wij zorgen 's middags tijdens de picknick voor een lekkere kom soep en drank. Op het einde van de dag blazen we uit met een hapje en drankje.

Meer informatie

Geniet jij ook van de natuur in Vlaanderen, aarzel niet en kom naar de Dag van de Natuur! Voor meer informatie kan je terecht in ons Natuur.huis.

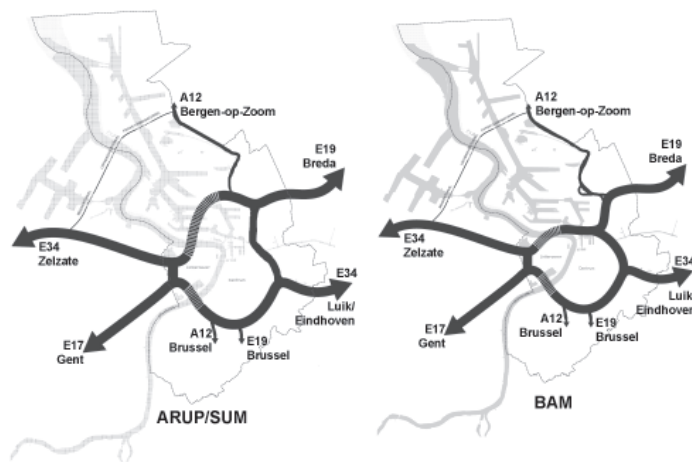
Oosterweelverbinding

kiezen tussen viaduct of tunnel

Tekst: Johan Vandewalle

Het toenemende verkeersinfarct van Antwerpen en omgeving

liet de Vlaamse Regering al lang geleden het Masterplan Mobiliteit Antwerpen goedkeuren. Eén van de essentiële elementen daarin, naast het verlengen van de tramlijnen, is de sluiting van de Antwerpse kleine ring. Daartoe werd de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (afgekort BAM) opgericht als vennootschap van publiek recht. Na jaren voorbereidende studies besloot de vorige Vlaamse Regering om de ring te sluiten met een afgezonken tunnel onder de Schelde en een dubbeldeksviaduct, de zogenaamde Lange Wapper, nabij het Eilandje om ter hoogte van de Luchtbal aan te sluiten op de E19 en de bestaande ring. Dat was buiten de waard en het maatschappelijk protest gerekend.

Lange Wapper of tunnel?

Hoewel er reeds lang door actiegroepen zoals stRaten-generaal werd aangedrongen om geen viaduct maar een tunnel te kiezen, bleef de vorige Vlaamse Regering hardleers. Het door stRaten-generaal uitgewerkte alternatief van een tunnel die onder de haven doorliep om aan te sluiten ter hoogte van het knooppunt A12-Havenweg/Noorderlaan, werd niet ernstig onderzocht en opzij geschoven.

Vorig jaar begon Ademloos, een andere actiegroep, met het verzamelen van handtekeningen om een gemeentelijk referendum af te dwingen. Uit tal van wetenschappelijke studies bleek immers dat de uitstoot van fijn stof door het snelwegverkeer zo dicht bij bebouwde wijken zeer ernstige gezondheidsproblemen meebrengt.

Vergelijkende studie

De vorige Vlaamse Regering heeft in een poging om de discussie af te ronden begin dit jaar een

studieopdracht gegeven aan ArupUK-SumResearch, een gerenommeerd expertenbureau, om een vergelijking te maken tussen het voorstel van de BAM, het voorstel van stRaten-generaal en een derde alternatief (een tunnel die hetzelfde tracé volgt als dat van de BAM). Uit de studie blijkt dat beide zowel het BAM-tracé als het stRaten-generaal-tracé technisch uitvoerbaar zijn en dat het BAM-tracé zwaardere milieueffecten heeft. De studie werkte zelf een vierde alternatief uit dat, net zoals het stRaten-generaal-tracé, uitgaat van een volledig geboorde tunnel onder Schelde en haven tot aan de Noorderlaan ter hoogte van Luithagen. Het verschil zit hem vooral in het feit dat dit tracé geen Oosterweelknoop ter hoogte van het Noordkasteel voorziet maar enkel een knoop ter hoogte van de Noorderlaan/A12.

De conclusie van de vorige Vlaamse Regering was minder duidelijk. De BAM mocht een stedenbouwkundige vergunning aanvragen voor het Lange

Wapperviaduct en de bijhorende afgezonken Scheldetunnel, maar het stadsbestuur kreeg 120 dagen extra om advies te geven zodat de resultaten van de volksraadpleging kunnen doowegen in de definitieve beslissing.

Aanvullende studie

Het stadsbestuur van Antwerpen heeft aan ArupUK-SumResearch een bijkomende studieopdracht gegeven om dit vierde tracé gedetailleerd uit te werken en te vergelijken op basis van technische haalbaarheid, kostenefficiëntie, mobiliteits- en milieueffecten met beide andere tracés. Die tweede studie werd op 8 juli opgeleverd. De resultaten zijn opvallend. Het vierde tracé scoort op bijna alle parameters beter dan beide andere tracés.

Referendum

Ademloos verzamelde het noodzakelijk aantal handtekeningen en dus moet het stadsbestuur een volksraadpleging organiseren (zie kader). Dat zal plaatsvinden op zondag 18

oktober. Enkel stemgerechtigde kiezers die in de stad Antwerpen wonen, mogen meestemmen. Er moet minimaal 10% van de stemgerechtigde kiezers deelnemen aan de volksraadpleging vooraleer de stemmen moeten geteld worden.

Juist daarom is het belangrijk dat zoveel mogelijk mensen aan het stadsbestuur laten weten hoe zij er over denken. Het blijft natuurlijk een gemeentelijke volksraadpleging. Dat betekent dat de uitslag niet bindend is voor de stad, en zeker niet voor de

Voordelen van de ARUP/SUM-tunnel

Het BAM-tracé is zeer complex. Het begint op linkeroever met een verkeersknoop en een tolplein. Daarna volgt een afgezonken tunnel onder de Schelde die begint tussen Blokkersdijk en het Sint-Annabos. Om al het slib, dat vrijkomt bij het plaatsen van die tunnel, tijdelijk op te slaan, moet het Sint-Annabos volledig verdwijnen. Het wordt na de werken weliswaar terug aangelegd, maar dat betekent dat de groene long die een belangrijke recreatieve functie heeft voor veel stadsbewoners gedurende minstens drie jaar volledig verdwijnt.

Op rechteroever komt de tunnel boven ter hoogte van het Noordkasteel. Daar komt dan een zeer groot verkeersknooppunt dat toelaat dat vrachtwagens vanuit de tunnel en de ring naar de haven rijden. Dat knooppunt is zo groot en complex dat 2/3de van het Noordkasteel definitief moet verdwijnen. Vanaf dit Oosterweel-knooppunt vertrekt dan het dubbeldeksviaduct Lange Wapper die over de dokken, vlak bij de nieuw te ontwikkelen woonwijk het Eilandje en via de langblokken van de Luchtbal aansluit op het viaduct van Merksem. Dat aansluiten is bijzonder complex. Er moeten zeer veel op- en afritbruggen gebouwd worden en zelfs linkse inritten aangelegd worden. Deze takken komen in noordelijke richting tot aan het knooppunt A12/E19 tussen Luchtbal en

Merksem en in het zuiden tot net voor de aansluiting van de Boudewijnsnelweg op de ring.

Het ARUP/SUM-tracé is veel eenvoudiger. Het begint op linkeroever op dezelfde plaats, maar het tolplein wordt verlaagd aangelegd (zodat er minder geluids-overlast op Blokkersdijk en het Sint-Annabos is). Van daaruit start een geboorde dubbele tunnel (2 x 3 rijvakken) onder de Schelde zodat het Sint-Annabos niet moet gekapt worden. De tunnel loopt verder door tot voorbij de dokken en komt uit ter hoogte van de Noorderlaan aan de Luithagen. Daar komt in het havengebied (en niet in Ekeren zoals sommige lokale politici beweren) een nieuw knooppunt dat aansluiting geeft op de haven (via de Noorderlaan) en de A12. Het bestaande knooppunt A12/Noorderlaan wordt dus totaal veranderd en zal nadien veel compacter zijn dan nu. Daardoor komt er tussen Rozemaai en de A12 ruimte vrij om de ingebuisde Schijn terug open te leggen en/of geluidsbermen- of schermen aan te leggen. De gevolgen zijn duidelijk: meer natuur blijft bewaard (zowel op linker- als rechteroever), minder geluids-overlast en fijn stof in de woonwijken, een betere doorstroming van het verkeer (omdat het vrachtverkeer van de haven makkelijker kan aansluiten) en echte kansen voor stadsvernieuwing op het Eilandje.

18 oktober volksraadpleging

Op 18 oktober wordt in de stad Antwerpen een volksraadpleging georganiseerd over de keuze voor de Oosterweelverbinding. De volksraadpleging is, in tegenstelling tot de gewone verkiezingen, niet verplicht. Alle stemgerechtigde inwoners van de stad krijgen een uitnodiging. De stemming gebeurt niet elektronisch maar met papier en een rood potlood. Alle 351 kiesbureaus zijn geopend. De juiste vragen worden pas op de gemeenteraad van 3 september vastgelegd. Vermoedelijk worden er twee vragen gesteld. Op elke vraag kan je ofwel ja ofwel nee antwoorden. Er moet minimaal 10% van de stemgerechtigde inwoners kiezen om het tellen van de stemmen verplicht te maken. Daarom dat het belangrijk is dat ook jij je stem uitbrengt.

De vermoedelijke vragen zijn:

1. Bent u voor het Lange Wapper-viaduct?
2. Bent u voor de ARUP/SUM-tunnel?

Natuurpunt Antwerpen Noord vindt het Lange Wapper-viaduct totaal onverantwoord en kiest onomwonden voor de ARUP/SUM-tunnel. We geven daarom een duidelijk stemadvies. Stem tegen het Lange Wapper-viaduct en voor de ARUP/SUM-tunnel.

Vlaamse Regering. Nochtans mag het belang ervan niet onderschat worden. Het stadsbestuur pleegt immers politieke zelfmoord als ze zou ingaan tegen wat de meerderheid van de Anwerpse bevolking wil. Ook de Vlaamse Regering zal vermoedelijk niet snel durven ingaan tegen de wens van de Antwerpenaren.

Vispaaiplaats in Antwerpse haven succes

Een aantal jaar geleden werd door het Antwerpse Havenbedrijf en in kader van het project 'De Antwerpse Haven natuurlijker'

een vispaaiplaats aangelegd ter hoogte van de Tijsmanstunnel, tussen het kanaaldok en de Scheldelaan. Door de sterke

Zo zag de vispaaiplaats er uit vlak na de inrichting. Foto: Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen.

reductie van de oppervlakte slikken en schorren langsheen de Schelde, waren er immers onvoldoende mogelijkheden voor de vele vissoorten om te paaïen en hun eitjes af te zetten. De bouw van een heuse vispaaiplaats, een gebied met ondiep water dat in verbinding staat met het Kanaaldok, moest dit probleem mee helpen oplossen. En met succes! Onlangs werden aan de verbindingsbuizen tussen paaïvijver en kanaaldok honderden jonge vissen gezien. Dit najaar plant de Provinciale Visserijcommissie een inventarisatie van de vissoorten in de paaïplaats. Voor volgend voorjaar zal een meer uitgebreid evaluatieproject (o.a. paaïmigratie vanuit de dokken) worden voorgesteld. Wordt vast en zeker vervolgd.

Johan Baetens aan de slag in havenproject

Sinds 3 augustus is onze nieuwe medewerker Johan Baetens voor

Foto: Rudi Leemans.

het project 'De Antwerpse Haven natuurlijker' aan de slag. Binnen het project is hij verantwoordelijk voor alle dossiers die te maken hebben met de linker Schelde-oever. Als vrijwilliger is hij al jaren actief bij Natuurpunt Zuidrand Antwerpen, waar hij zich o.a. inzet als conservator van Fort 7, als lay-outer van het tijdschrift en als organisator van educatieve cursussen. We heten Johan van harte welkom in ons Natuurpunt-team!

Nieuwe folder over Bospolder beschikbaar

De langverwachte kleurenfolder van Bospolder werd in het Natuur.huis geleverd. Dankzij Decathlon, peter van de Bospolder, kon Natuurpunt een kleurenfolder uitbrengen met algemene informatie over dit boeiend natuurgebied. In de folder is ook een plan opgenomen zodat geïnteresseerde wandelaars vlot hun weg kunnen vinden. De folder is te verkrijgen in het Natuur.huis.

NYK en Havenbedrijf ruimen Galgeschoor op

Foto: Guy Leys.

Op 20 juni was het opnieuw verzamelen geblazen aan het Galgeschoor. Personeelsleden van NYK en het Havenbedrijf Antwerpen hielpen samen met onze vrijwilligers mee met de opkuis van het schor. Er werd deze keer enkel in de voormiddag gewerkt, maar toch werd er

ongeveer 1,5 ton afval uit het gebied gehaald. Dat iedereen ook deze actie geslaagd vond, bleek uit de vraag van NYK naar een nieuwe uitdaging voor volgend jaar.

Nieuwe grazers in Het Rood...

Er zijn terug grote grazers in Het Rood. Voortaan worden de graslanden in Het Rood niet meer jaarrond begraasd. Door het succesvolle beheer van de voorbij jaren zijn de graslanden verschaald. Wel komen er meer plantensoorten, waaronder talrijke bloemrijke kruiden voor, maar het voedselaanbod is kleiner.

Daarom kiezen we voor seizoensbegrazing. Voortaan zorgen vijf Galloways voor het graasbeheer. Ze worden in de lente (mei of juni) uitgezet en blijven tot het einde van de herfst (eind november - begin december). De kudde bestaat uit drie koeien en twee ossen.

Foto: Koen Vanaghtmael.

...En in de Bospolder

Ook de nieuwe Galloway-kudde in de Bospolder is inmiddels op volle sterkte. Er grazen nu 16 runderen die er jaarrond zullen blijven. Meer dan vroeger dus. Dat is een bewuste keuze om de verruiging en verbossing van de Bospolder tegen te gaan. De nieuwe kudde is minder schuw dan de vorige, je zal ze voortaan dus vaker tegenkomen tijdens wandelingen in de Bospolder!

Meer dan geslaagd hooifeest in de Oude Landen!

Dat natuurliefhebbers niet bang zijn van wat regen, is op zaterdag 11 juli nog maar eens bewezen. Ondanks het slechte weer kwamen liefst 34 vrijwilligers opdagen om de hooilanden in het zuiden van de Oude Landen te hooien. 's Namiddags konden geïnteresseerden deelnemen aan de wandeling "achter de schermen in de Oude Landen" waar ze kennismaakten met het hoe en waarom van het natuurbeheer. Intussen werd in de loods alles in gereedheid gebracht voor de barbecue. Toen de eerste medewerkers druipnat

Foto: Guy Leys.

Veel oranje luzernevlinders

Iedereen heeft waarschijnlijk de opvallende aanwezigheid van distelvlinders dit jaar al wel opgemerkt. Maar de distelvlinder is dit jaar niet de enige trekvlinder die in grote aantallen onze regio bezoekt. Er zijn op verschillende plaatsen al luzernevlinders waargenomen, waarvan het overgrote deel oranje

luzernevlinders zijn. Dit zijn net zoals distelvlinders trekvlinders en komen zeker niet elk jaar even talrijk voor. Wil je weten waar er al allemaal gezien zijn, neem dan snel een kijkje op www.antwerpennoord.be/vogelwerkgroep/waarnemingen en vergeet vooral de eigen waarnemingen niet in te voeren!

binnenreden, keken de allerjongsten hun ogen uit naar de tractoren. Na een glaasje cava kon iedereen genieten van vers gesneden groenten en een lekker stuk vlees of veggieburger. Met 50 mensen aan tafel zat de sfeer er al gauw in en het werd een gezellige avond, terwijl buiten de regen met bakken uit de hemel viel. Het was al donker toen de poort van de loods op slot ging...

Moeraskartelblad in het Ekers Moeras

In het Ekers Moeras werd onlangs voor de eerste keer in onze regio het moeraskartelblad aangetroffen, een sterk bedreigde plantensoort in Vlaanderen. Het moeraskartelblad is net zoals de ratelaar, waarmee het nauw is verwant, een halfparasiet van grassen. Doordat de soort bij

voorkeur groeit in vochtige, niet bemeste hooilanden, is ze de voorbije decennia sterk achteruit gegaan. Net zoals ratelaars kan het moeraskartelblad zich makkelijk verspreiden via zaadtransport. We hopen alleszins dat het moeraskartelblad zich verder uitbreidt in het Ekers Moeras!

Info

Voor meer informatie over de onderwerpen in deze rubriek kan je steeds contact opnemen met het Natuur.huis, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be of op de natuur.website: www.antwerpennoord.be.

Buitengewone natuur

Overleven op de schorren aan de Schelde

Tekst: Sofie Versweyveld

Daar waar de Schelde Nederland binnenstroomt en zich van een rivier transformeert in een brede zeearm ligt een buitengewoon stuk natuur: de brakke schorrengebieden. Het Galgeschoor en het Groot Buitenschoor zijn twee natuurgebieden aan de Vlaamse kant van het Schelde-estuarium.

Het slik bevat zeer veel leven en is een uitgelezen foerageergebied voor steltlopers. Foto: Eddy Rottiers.

Het Galgeschoor en het Groot Buitenschoor kennen geen rust. Ze liggen buitendijks en zijn dus onderworpen aan de getijdenwerking. Ongeveer elke 12,5 uur worden ze volledig of gedeeltelijk overstroomd door brak water. Planten en dieren die hier willen overleven, moeten zich aanpassen aan extreme omstandigheden.

Een harde les in overleven

Bij laagtij worden de planten blootgesteld aan hoge temperaturen in de zomer of winterse koude wanneer de wind ongenadig over de vlakke raast. Bij springtij verdwijnen de planten (gedeeltelijk) onder het brakke water. Aangezien weinig planten aangepast zijn aan deze extreme omstandigheden, vind je hier een

relatief kleine soortenrijkdom maar daarom niet minder waardevol, integendeel. De soorten die je hier ziet, horen thuis in het hokje “zeldzaam tot zeer zeldzaam”. Echt lepelblad, melkkruid, zeeaster en schorrenzoutgras zijn maar enkele van de zoutminnende planten die je hier aantreft.

Tussen land en water

Slikken en schorren vormen de overgang tussen water en land. Het slik is de onbegroeide, laaggelegen modderplaat. Het lijkt een doodse, bruine vlakke maar niets is minder waar. Het krioelt hier van het leven, onder de oppervlakte. Zo vonden onderzoekers soms tot meer dan 10.000 wormen, schelpdieren en

kreeftachtigen per vierkante meter. Van het microscopisch kleine grut telde men dichtheden van miljoenen individuen per vierkante meter. Een feestbuffet voor vogels.

Het zingende slik

Wanneer je bij laag water over het slik loopt, hoor je een zingend geluid. Dit wordt veroorzaakt door de slikgarnalen. Elke slikgarnaal leeft in een holletje dat hij bij laagwater kan afsluiten met een dekseltje, de bobbeltjes die je op het slik ziet. Het geluid dat je hoort, is de lucht die uit deze holletjes ontsnapt.

De groene zone

Indien de slikken verder ophogen, zodat ze niet meer dagelijks overstroomd worden en waardoor periodiek minder dynamische omstandigheden heersen, wordt (permanente) plantengroei mogelijk; van zodra het daarbij gaat om overblijvende hogere plantensoorten, die “actief” bijdragen tot de aanslibbing van bodemmateriaal, worden ze “schorren” genoemd.

Bij schorrenwandelingen zijn laarzen echt noodzakelijk. Foto: Eddy Rottiers.

Geliefde plek bij vogels

Vogels zijn één van de troeven van het Schelde-estuarium. Getijdenrivieren zijn inderdaad van cruciale betekenis voor trekvogels, wintergasten en broedvogels. Tijdens de doortrek- en winterperiode worden in het Schelde-estuarium meer dan 150.000 watervogels geteld!

Vaak geziene gasten op de slikken en schorren zijn de kluut, wulp, tureluur, bergeend, wintertaling, blauwborst, verschillende soorten eenden en strandlopers, ...

Met de boot ontdek je de schorren ook langs de waterkant. Foto: Eddy Rottiers.

Op ontdekking

Wil je de schorren zelf ontdekken, kom dan zeker langs op de Schelddag op **zondag 27 september**. Die dag kan je vrij wandelen op de Scheldeschorren, genieten van een hapje, een drankje of een streepje muziek. Of bekijk de buitengewone natuur

van de schorren tijdens een boottocht op de Schelde. Aan boord geven gidsen van Natuurpunt je uitleg over al het fraais dat er onderweg te zien is.

De gratis overzetboot tussen Lillo en Doel geeft je de kans de prachtige natuur rond Doel te verkennen.

Programma Schelddag – zondag 27 september – Lillo

Tijdsgebonden activiteiten

- 9.30 u Afvaart boottocht, aanlegsteiger Lillo
- 10 u Officiële opening, Havencentrum Lillo
- 10.45 u Receptie, Havencentrum Lillo
- 11 u Afvaart boottocht met aan boord voordracht “Eerste hulp bij Zeezoogdieren” door Jaap van der Hiele van EHBZ, aanlegsteiger Lillo
- 13 u Voordracht De Schelde door Erika Van den Bergh (INBO), Havencentrum Lillo
- 13 u Afvaart boottocht naar Bath en terug, aanlegsteiger Lillo
- 14.30 u Afvaart boottocht met aan boord voordracht “Visstand in De Schelde” door Jan Breine (INBO), aanlegsteiger Lillo
- 16 u Afvaart boottocht, aanlegsteiger Lillo

- 16.30 u Optreden van jazzcombo “Jazz Trio Lillo” in de feesttent i.s.m. cc De Schelde, Lillo-Fort

- 17.30 u Afvaart boottocht, aanlegsteiger Lillo

Doorlopende activiteiten van 10 – 18 u

- Feesttent met hapje en drankje, muziek i.s.m. cc De Schelde
- Gratis overzet naar Doel, aanlegsteiger Lillo
- Uitgestippelde wandeling in het Galgeschoor (laarzen noodzakelijk), vertrek aan de feesttent Lillo-centrum
- Molen “De Eenhoorn” toegankelijk, Scheldelaan, Lillo
- Bezoek aan het Havencentrum (tot 15 u), Lillo

Afvaarten boottochten

We varen verschillende keren (zie Tijdsgebonden activiteiten) uit met de boot Verdi. Tickets zijn te koop in

de onthaaltent aan de aanlegsteiger. De boot vaart tot aan Bath en terug naar Lillo. De vaart duurt 1 uur.

Trefpunt

De verschillende activiteiten vinden plaats in en nabij Lillo. Een deel van de activiteiten gebeurt in het Havencentrum Lillo, Scheldelaan 444. De andere activiteiten vinden plaats in of vertrekken aan de feesttent in het centrum van Lillo-Fort.

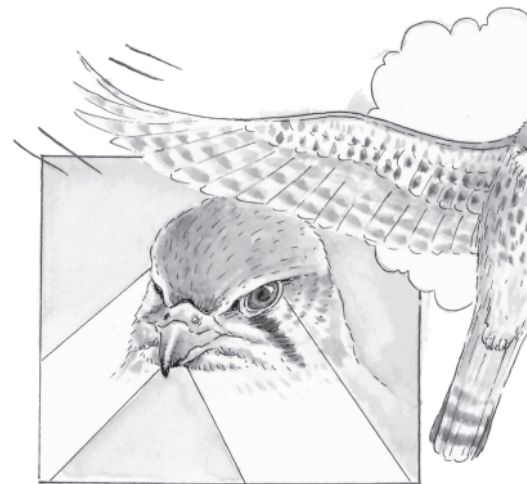
Meer info

Natuur.huis, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, e-mail: koen.vanagtmal@natuurpunt.be.

Snor ontdekt 'biddende' vogels boven de Oude Landen

Tekst: Mart Pauwels

Tekeningen: Pascale Vantieghem

Veel roofvogels zijn vrij zeldzaam, zodat je ze niet zo vaak te zien krijgt. Maar met een beetje geluk

kom je tijdens je wandeling op de Oude Landen de torenvalk tegen. Je kan deze valk goed herkennen omdat hij stil in de lucht kan blijven hangen. Dit noemen we 'bidden'.

'Biddende' torenvalken

Het bidden is de voornaamste jachttechniek van de torenvalken. Ze hangen dan met fladderende vleugels en gespreide staart boven het veld, speurend naar prooien. Daarbij weten ze zo in de wind te hangen dat hun kop volkomen in rust is. Zo kunnen ze de prooien beter zien. 'Biddende' torenvalken herken je aan hun puntige vleugels en vrij lange staart.

Wat staat er op het menu?

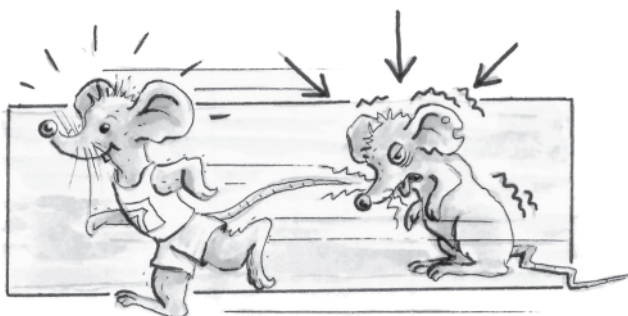
Onze ogen staan recht naar voor gericht. Wij zien dus alleen alles wat voor ons is. De ogen van torenvalken staan, net zoals bij de meeste andere vogels, opzij van hun kop. Eén oog kijkt naar links, het andere naar rechts. Ze zien dus meer dan wij, zonder hun kop te hoeven draaien. Bovendien hebben de roofvogels grote ogen, waarmee ze scherp zien op grote afstanden. Ze zijn een groot deel van de dag bezig met het vangen van prooidieren. Ook al zijn het handige jagers, ze hebben niet altijd beet. Torenvalken eten vooral muizen. Vogels, grote insecten en regenwormen vullen dit dieet aan.

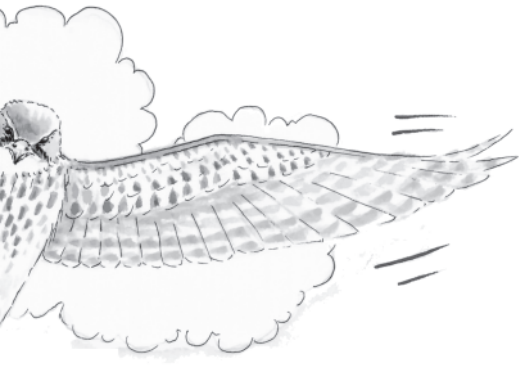
Geen bouwers

In het voorjaar zoekt het mannetje een nestplaats uit. Torenvalken doen geen moeite om zelf een nest te bouwen. Een verlaten nest van kraaien of eksters vinden ze goed genoeg. Een kant-en-klare nestkast, zoals op de Oude Landen, is prima voor hen. Als ze helemaal niets kunnen vinden, zoeken ze een plaats dicht bij de mens, zoals in kerk- of kasteeltorens, vandaar hun naam!

Elkaar helpen

Het vrouwtje legt om de andere dag een ei, zo'n vier tot zes eieren. Zij begint pas met broeden als het laatste ei gelegd is. Het broeden duurt ongeveer een maand. Terwijl

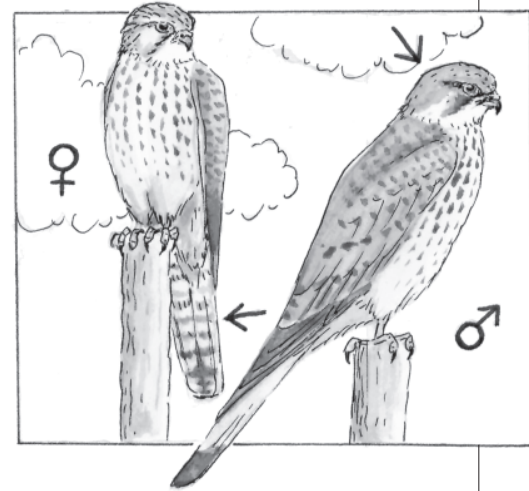
het vrouwtje broedt, zorgt het mannetje voor het eten. Soms neemt hij het broeden een poosje van het vrouwtje over. Samen zorgen ze voor de jongen. In het begin zijn jonge torenvalken bedekt met een laagje wit dons. In de tweede week krijgen ze grijs dons. Na een week of drie krijgen de jongen echte veren.

Overleven

Jonge torenvalken, die nog niet zulke ervaren jagers zijn, hebben het moeilijk in de winter. Vooral als er lang sneeuw ligt en de muizen onbereikbaar zijn. In zulke strenge winters trekken torenvalken wel naar streken waar meer voedsel te vinden is.

Goede raad

Bij je volgende speurtocht door de Oude Landen moet je goed uitkijken. Misschien ontdek je, net zoals Snor, een 'biddende' torenvalk!

Over natuurbeheer en Belgische chocolade

Tekst: Koen Vanaghtmael

Verschillende vrijwilligers van Natuurpunt hebben al kennis kunnen maken met de enthousiaste Iraakezen die actief komen meehelpen tijdens beheerwerkdagen. Vorig jaar leerden we hen kennen op de boomplantdag in Het Rood. Officieel zijn ze verenigd in de Iraakse Humanitaire Vereniging (IHV). Een reporter van Natuur.ruimte zocht Saman Sheikh, de vertegenwoordiger van de IHV, op in de Arteveldestad.

De vrijwilligers van IHV samen met een vertegenwoordiging van het Kapelse schepencollege in Het Rood. Foto: Willy Ibens.

Saman verwelkomt me in de inkomhal samen met zijn 2,5 jaar oude dochtertje. Schattige oogjes kijken me aan en ik heb dadelijk het gevoel in een warm nest te zijn beland. Het wordt een hartelijk en filosofisch gesprek over goed zijn, taal en – jawel – Belgische chocolade!

Wat is de IHV eigenlijk en wat zijn haar doelstellingen?

Wel, eigenlijk zijn we een groep Iraakezen die maandelijks bij elkaar komen om gezellig te praten en te eten. Toevallig kwamen we in contact met de Federatie voor

Zelforganisaties in Vlaanderen en zij hebben ons geholpen met de opstart van de officiële vereniging. Het eigenlijke doel is dus elkaar te zien en ervaringen uit te wisselen...

Waarover gaan de gesprekken dan?

Vrijwel uitsluitend over integratie, over de taal, over hoe je je in België kan aanpassen. Als we daar persoonlijke ervaringen mee hebben dan delen we die graag.

En vanwaar het vrijwilligerswerk?

Momenteel zijn we met twintig leden in de vereniging. We zijn allemaal naar België gekomen als politiek vluchteling, ikzelf zo'n tien jaar geleden. In het begin werden we opgevangen in asielcentra en later hielp de gemeente ons. We vinden dat we hier best iets voor mogen terugdoen. Maar het is ook een plicht van de mens om goed te zijn voor andere mensen. Onze vereniging draagt twee gezegden hoog in het vaandel. De eerste is van de profeet Mohammed: "De beste mensen zijn die mensen die de anderen het meest helpen." Je moet goed zijn voor elkaar. Je

moet elkaar helpen en je bent pas goed als je écht helpt! Het tweede gezegde sluit hier bij aan: "Beter een werk uitvoeren dan er duizend maal over te praten." Wat heb je als mens nu toch aan gebabbel en geklaag? Zoveel mensen praten maar – liefst achter iemands rug dan nog – zonder zelf iets nuttigs te doen. Doe iets zinvol, dan pas ben je een goed mens! Dus wij vinden dat je in de vrije tijd die je hebt andere mensen moet helpen. Via de Federatie voor Zelforganisaties hebben we tips gekregen voor vrijwilligerswerk en zo zijn we bij Natuurpunt terechtgekomen. Ondertussen hebben we al op vijf of zes plekken voor Natuurpunt gewerkt en dat waren steeds positieve ervaringen.

Tracht je met de IHV nog landgenoten te bereiken om ze te ondersteunen terwijl ze bijvoorbeeld in asielcentra zitten?

Ja, die piste hebben we wel onderzocht. Er zijn daar redelijk wat communicatieproblemen en we dachten eraan om onze diensten aan te bieden als tolk, of vervoer regelen of zo. Maar we botsten al snel op logistieke en

Natuur.ruimte sprak met Saman Sheikh, vertegenwoordiger van de IHV. Foto: Koen Vanaghtmael.

praktische problemen. Als je zoiets doet, moet je natuurlijk een continuïteit kunnen verzekeren, en dat is moeilijk te combineren met je werk.

Jij spreekt al zeer goed Nederlands, dat is knap!

Toen ik in België kwam heb ik eerst zes maanden Nederlands geleerd, en later ben ik ook steeds avondcursussen blijven volgen. Taal is zó belangrijk! Als je je wil integreren, moet je de taal spreken, anders krijg je last van schaamtegevoelens. Als je de taal niet spreekt, hoe kan je je dan uitdrukken? Hoe kan je je rechten vragen... of misschien vraag je net te veel, zodat het ook heel negatief overkomt! Dan ben je beschaamd en kan je zeker niet integreren.

In België kennen wij natuurbeheer, in Irak vermoedelijk niet?

Irak is al meer dan dertig jaar in oorlog. Het is een prachtig land dat niet, zoals de meeste mensen denken, enkel en alleen uit woestijn bestaat. In het noorden kan je het landschap vergelijken met Italië: bossen, velden, bergen, hoge bergen met eeuwige sneeuw! Het is heel uitgestrekt en de natuur is er schitterend. Maar gezien de situatie in mijn land is natuurbeheer inderdaad niet de eerste bekommernis.

België, en zeker Vlaanderen, is heel dicht bevolkt. Er rest ons maar weinig natuur. Wat vind je van het natuurbeheer in Vlaanderen, is het de moeite?

Zeer zeker, het is goed dat alles ook geregeld is, in wetten gegoten. Die laatste plekjes moeten jullie koesteren en beschermen. Over heel de wereld moet natuur verzorgd worden, natuur is de schoonheid van een land! Met de IHV willen we zeker ons steentje bijdragen.

En wat vind je van 'de Belgen'?

Dat zijn zeer open en goede mensen! Natuurlijk hangen er aan elke boom wel eens rotte appels, dat heb je overal. Maar als de Belgen geen open, goede mensen waren had de IHV niet bestaan. Ik vind dat de aarde geen grenzen heeft... we stammen toch allemaal af van Adam en Eva. Contacten met andere mensen en andere volkeren zijn belangrijk. Een gekleurde wereld is mooi, vergelijk het met een bos bloemen! Je moet ook niet ijdel zijn of je beter voelen omdat je er goed uitziet of blank of zwart bent, daar gaat het niet om. Dat maakt je als mens niet meer waard, je wordt geboren zoals je

bent. Waar je geboren wordt, kan je toch zelf niet kiezen?

En heb je de Belgische 'frietkotchcultuur' ook leren kennen?

Oh ja... frieten, lekker! In het begin heb ik dat veel gegeten, maar nu toch wat minder. Voor de maag is dat niet altijd even goed. Maar typisch Belgisch is toch de chocolade, geweldig lekker! En dat eet ik bijna dagelijks, want ik werk al acht jaar in een chocolade-fabriek. We exporteren wereldwijd in allerlei vormen en formaten, tot blokken van vijf kilogram zelfs!

Saman, hartelijk dank voor dit warme gesprek!

Twee vrijwilligers van IHV planten een boom in Het Rood. Foto: Guy Leys.

Werkdagen in de Oude Landen

Ook in september wordt er gewerkt in de Oude Landen. Een goede gelegenheid om de natuur te helpen én om onze vereniging beter te leren kennen. Bovendien is werken in de natuur nog gezond ook. Meehelpen kan op

zaterdag 5 en 19 september. We beginnen om **9.30 u** aan de loods van Natuurpunt aan de Donkweg in Ekeren. Kom je later, volg dan de Natuurpunt-wegwijzers naar de werkplek.

Zeehonden kijken aan de Zimmermangeul

Een zeer belangrijke zeehonden-rustplaats in de Westerschelde ligt aan de Zimmermangeul. Aan de steile rand van deze rustig gelegen geul vinden de gewone zeehonden de nodige rust om bij laag water te soezelen in de zon. Hier worden bijna jaarlijks één of meerdere jongen geboren. We mogen rekenen op de aanwezigheid van Jaap Van der

Hiele van EHBZ ZuidWest - Eerste Hulp bij Zeezoogdieren. Hij geeft jullie meer uitleg over wat er gebeurt met een gestrande zeehond of ander zeezoogdier. Je krijgt de unieke kans om kennis te maken met zijn speciaal interventievoertuig. Trefpunt: **zondag 6 september** om **9.30 u**, e-paviljoen BASF (Scheldelaan tegenover ingang 6).

Wandelen in Wuustwezel

Natuurpunt, in samenwerking met Velt Wuustwezel, organiseert op **zondag 6 september** een wandeling met als thema “*Kennismaking met geneeskrachtige planten en hun toepassingen*”. Op deze tuinen-wandeling maak je kennis met de verborgen eigenschappen van planten. Voor kleine kwaaltjes is het gebruik van planten een goed

alternatief voor de klassieke medicatie. Uiteraard moet je zelf niet voor dokter gaan spelen want de grens tussen geneeskrachtig en giftig is dikwijls vaag... Trefpunt: Wiezelo 61, Gooreind om **9.30 u**. Geef vooraf een seintje aan Gilbert Van Loooveren, tel. 03-663.32.41, als je aanwezig wil zijn.

Vlinders in de Bospolder

Op **zondag 6 september** gaat er een wandeling door in de Bospolder. Vlinders stellen specifieke eisen aan hun leefomgeving. Per soort vinden we vlinders in bossen en struiken, graslanden en ruigten, heide en moeras. Algemeen is de aanwezigheid van nectar- en waardplanten, warmte, beschutting en water nodig voor de levenscyclus van vlinders. We gaan proberen de dagvlinders op te sporen die rondfladderen in de natuurpracht van de Bospolder. Trefpunt: om **14 u** aan de Vierkerkenstraat voor de voetgangersbrug over de A12 in Ekeren.

Herfstwandeling in 't Asbroek

Als je **zondag 4 oktober** een wandeling door 't Asbroek maakt, kan je er niet omheen. Het bos oogt nu heel mooi dankzij de herfstkleuren. 't Asbroek verrast jong en oud. Het is intens genieten dit seizoen. Een natuurgids hoeft je niet te vertellen wat er nu net zo adembenemend is. Gewoon kijken en proeven van de herfst! Trefpunt: Parking 't Asbroek, Asbroeklaan in Schoten om **10 u**.

Open Monumentendag – 't Asbroek

“Hier beleefden mensen intense momenten”. Met dit thema in het kader van “zorg” organiseert Natuurpunt Schoten begeleide wandelingen in 't Asbroek, met zorg voor landschap en natuur, op **zondag 13 september** vanaf **10 u tot 17 u**. 't Asbroek is ook vrij te bezoeken. Een wandelpad door het hakhoutbos is aangeduid. De ingang is gelegen aan de Asbroeklaan 53, Schoten.

De cultuurhistorische elementen in het natuurreservaat 't Asbroek zijn knoteiken en houtstoven (stobbe). Beide elementen zijn het gevolg van de historische beheervorm, het hakhoutbeheer, beter bekend als ons “Vlaams bosmeesterschap”.

In het verleden werden perceelsgrenzen afgeboord met onder andere eiken die op één lijn werden geplant. Deze eiken werden op twee meter hoogte

geknot waardoor er knoteiken ontstonden.

Houtstoven (stobben) zijn het gevolg van het kappen of zagen van het houtgewas zonder de wortel te verwijderen. Er ontstaat een stobbe net boven de wortel waarop zich dan nieuwe loten ontwikkelen. Deze telgen groeien uit tot uitlopers die dan weer worden gekapt. Het gewonnen hout wordt gebruikt als geriefhout.

Oogstfeest op de kinderboerderij

Op **zondag 20 september** is het oogstfeest op de kinderboerderij van Brasschaat. Zeker de moeite waard om eens een kijkje te gaan nemen! Er zullen groenten en fruit uit de moestuin verkocht worden. Er worden verse sapjes en gelei gemaakt en in de houtoven bakken ze brood. Het VOC, dierenliefhebbers met een groot

hart, zal aanwezig zijn met zelfgemaakte nestkastjes. En wie nog geen kennis heeft gemaakt met de Natuurpunt-zintuigenstand kan daar kijken, ruiken, voelen... Toegang is gratis. Jong en oud welkom van **14 u tot 17 u** op de kinderboerderij Mikerf, Mikhof 25, Brasschaat.

Najaarstrek op volle toeren

De meeste zomergasten vertrokken intussen naar het zuiden maar de Noord-Europese vogels zakken in deze tijd van het jaar af naar onze contreien. Onze natuurgebieden De Kuifeend en de Grote Kreek spelen hierbij een belangrijke rol. Duizenden eenden, ganzen, zwanen, steltlopers, enz. vinden hier jaarlijks de nodige rust en voedsel.

Sommige soorten overwinteren hier in groten getale. Kom jezelf overtuigen van de grote diversiteit aan soorten en neem deel aan het geleide bezoek op **zondag 4 oktober**. Trefpunt om **9.30 u** aan het Natuur.huis, Steenstraat 25, Ekeren. Zorg voor warme en waterdichte kledij en stevig schoeisel.

Prutprutsen met Hug

De slikplaat van het Groot Buitenschoor ziet er op het eerste zicht maar doods en kaal uit. In werkelijkheid krioelt die van leven, het zogenaamde benthos. Dat benthos vormt een belangrijke voedselbron voor de vogels die daar hun kostje bijeenzoeken. Het prutprutsen is een bijzondere ervaring. Samen met onze specialist Hug Van Beek gaan we op zoek naar wat er zo allemaal in het schijnbaar dode slik leeft. Trefpunt op **zondag 4 oktober** van **9.30 u tot 12.30 u**, e-paviljoen BASF (Scheldelaan tegenover ingang 6).

Foto: Rafaël Delaedt.

De mystiek van bomen in de Oude Landen

Wat betekent een boom in iemands leven? Vandaag gaan we op zoek naar de betekenis van een boom in het verleden en vertellen we ook heel wat rond de mystiek van enkele bomen. Verhalen, sagen en legendes worden

levendig gebracht door enkele natuurgidsen. Wie weet komen we wel druïden of nimfen tegen... Benieuwd? Kom dan zeker langs en ontdek de grote onbekende achter het zogezegde bekende. Het zal een boeiende ervaring

worden. Trefpunt op **zondag 11 oktober** om **14 u** aan de ingang van Kasteel Veltwijck, Veltwijcklaan 27, Ekeren.

Het bos: een levensgemeenschap

De herfst staat voor de deur. Het wordt een heel drukke periode voor de natuur. Dieren en planten, hoe klein of hoe groot ze ook zijn, bereiden zich voor om het gure en koude seizoen optimaal te kunnen doorbrengen. Tijdens onze jaarlijkse herfstwandeling op **zaterdag 19 september** in Het Rood wordt daar deskundig de aandacht op gevestigd. Het wordt beslist een boeiende ervaring. Trefpunt: Hoek Biartlei - Streepstraat, Kapellen om **14.30 u**.

Familiewerkdag in Het Wijtschot

Door opslag van wilgen en riet verlandt de waterpartij in Het Wijtschot. Om deze verlanding tegen te gaan, is menselijk ingrijpen nodig. Wil je jouw steentje bijdragen voor het behoud van de natuur, kom dan naar Het Wijtschot op **zaterdag 26 september** vanaf **9.30 u**. Trefpunt aan de parking Vier Notelaers, Wijtschotbaan in Schoten. Kom je later, geen probleem. Het einde van de beheerdag is voorzien rond **16.30 u**.

Vergeet je lidkaart niet!

Als lid van Natuurpunt word je extra verwend. Niet-leden betalen € 1,00 per persoon voor deelname aan de natuurwandelingen in één van onze natuurgebieden. Natuurpunt-leden en hun gezinnen mogen gratis deelnemen aan al onze activiteiten (tenzij anders vermeld). Je hoeft alleen je lidkaart van Natuurpunt mee te brengen! Voor meer informatie over onze natuuractiviteiten kan je steeds contact opnemen met het Natuur.huis van Natuurpunt Antwerpen Noord, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, www.antwerpennoord.be.

Op stap met De Kuifleeuwerik

Vogeltocht naar het Veerse Meer en omgeving van Wissekerke

Het Veerse Meer heeft nog altijd een grote vogeldichtheid in de regio. Als door omstandigheden het water wordt verlaagd, ontstaan er slikken die erg in trek zijn bij allerlei steltlopers. Vooral de middenplaten zijn druk bezochte foerageerplaatsen. We bezoeken deze natuurlijke omgeving op **zondag 13 september**. Trefpunt: kruispunt Driehoek en Ertbrandstraat te Putte-Kapellen om **9 u.** Meebrengen: kijker.

Daguitstap naar de Brabantse Wal en het Markiezaat

Op **zondag 27 september** trekken we naar het Markiezaat. Het Markiezaat, een vogelgebied bij uitstek, is aangewezen tot beschermd natuurmonument en Wetland. Het gebied vervult een belangrijke functie voor doortrekkers, foerageerders en overwintelaars. Trefpunt: kruispunt Driehoek en Ertbrandstraat te Putte-Kapellen om **9 u.** Meebrengen: kijker.

Vogels kijken op het Noordelijk Eiland te Wintam

Het natuurgebied bij de zeeluis is bij de meeste vogelliefhebbers wel bekend als stop- en pleisterplaats voor vele soorten vogels. Het is een foerageer- en rustgebied van formaat. Met Marc Smolders gaan we **zondag 4 oktober** op zoek naar steltlopers.

Trefpunt: station Antwerpen-Oost, Plantin en Moretuslei in Borgerhout om **8.15 u** of Het Veer in Schelle om **9 u.** Meebrengen: kijker.

Paddenstoelentocht naar de Roomacker te Tielrode

Joke De Sutter en Jean Wertz nemen ons **zaterdag 24 oktober** mee voor een leerrijke en boeiende namiddag met bijzondere aspecten en anekdotes uit deze toch mysterieuze wereld van de paddenstoelen. Trefpunt: station Antwerpen-Oost, Plantin en Moretuslei in Borgerhout om **13 u** of de parking St. Petruskerk (kruising Kerkstraat en Antwerpse steenweg) om **14 u.** Meebrengen: loupe.

Vogelgerichte uitstap naar de Linkeroever

We gaan vogels observeren op Linkeroever, vooral in het drukke havengebied waar nog heel wat rust- en stiltegebieden zijn. Er valt daar altijd wat te beleven. Ideaal om onze wintergasten te observeren. We brengen **zondag 15 november** een bezoek aan Blokkersdijk, Groot Rietveld, Verrebroekse polder, Verdrongen Land van Saeftinge en Paardeschor. Trefpunt: Noordse Kerk, Grote Tunnelplaats Antwerpen, om **9 u.** Meebrengen: kijker.

Natuureducatieve- en vogelexcursie naar Nederland

Zondag 29 november gaan we op zoek naar overwintelaars en ganzen

rond de Yzerkse moeren, de Hellewoutsdijk en de omgeving van de Westerschelde. Een uitstap die een echte vogelliefhebber niet mag missen. Trefpunt: kruispunt Driehoek en Ertbrandstraat te Putte-Kapellen om **9 u.** Meebrengen: kijker.

Foto: Rafaël Delaedt.

Meer info

Vergeet niet om voor alle activiteiten telkens picknick, drank en veldgidsen mee te brengen.

Legende:

Activiteit voor het hele gezin

Wandeling

Mogelijkheid tot kostendelend vervoer

Voor alle activiteiten van De Kuifleeuwerik kan je terecht bij Roger Huysmans, tel. 03-324.88.05 of 0485-92.58.53

Najaarbeheerwerken in Het Rood

Geen fijnere activiteit op een vrije zaterdag. Sinds 1996 beheren we het gemeentelijk natuurgebied Het Rood. Zomereik, lijsterbes, spork, berk of Amerikaanse vogelkers? Wij kiezen ervoor om de Amerikaanse vogelkers te bestrijden. Dit is een immens werk. Maar met een leuke beheerploeg is het altijd genieten, werkend aan dat ene, zelfde doel, de natuur een handje toesteken. Tijdens de beheerwerken kan je ook altijd volop vragen stellen over Het Rood. Voor jou een

uitgelezen kans om meer kennis te vergaren over het beheer. Overtuigd om mee te doen? Je kunt ons vinden op de werkdagen op **zaterdagen 12 en 26 september, 10 en 24 oktober, 7 en 28 november** telkens van **9.30 u tot 17 u**. Een drankje, een hapje, werkhandschoenen en beheermateriaal zijn alvast van de partij. Enkel jij ontbreekt nog. Van harte welkom! Trefpunt: ingang Het Rood aan de centrale dreef, Streepstraat in Kapellen.

Foto: Rafaël Delaedt.

Steek de handen uit de mouwen... in De Kuifeend

Om onze natuurgebieden optimaal te kunnen beheren, voeren we regelmatig natuurbeheerwerken uit. De grotere werken worden door onze eigen terreinploegen uitgevoerd of door landbouwers waarmee we een zogenaamde overeenkomst voor het uitvoeren van natuurbeheerwerken afsluiten. Maar vele

andere klussen worden door de beheerders zelf uitgevoerd. Dat kan helaas niet zonder de inzet van onze gemotiveerde vrijwilligers die hierbij een noodzakelijke rol spelen. Geïnteresseerden kunnen op **zaterdagen 24 oktober en 5 december** hun steentje bijdragen. Trefpunt: parking van De

Kuifeend om **9 u**. Van daar trekken we samen naar onze werkstek. We maken er een leuke dag van. Zorg voor warme en waterdichte kledij en stevig schoeisel. Om praktische redenen graag vooraf een seintje aan Ludo Benoy: 03-825.45.59 of 0476-43.15.42.

Op verkenning in ons zonnestelsel

Het heelal, de zon, planeten en sterrenbeelden... iedereen kijkt er verwonderd naar! Natuurpunt organiseert op **zaterdag 17 oktober** samen met astronomievereniging Asterion van Wuustwezel een voordracht over het heelal en ons zonnestelsel. Op een heldere avond kan je aan de hemel heel wat waarnemen. Van zeer herkenbare sterrenbeelden tot geheimzinnige clusters en deep-sky objecten. Deze voordracht wandelt door ons zonnestelsel en het heelal... over wat je kunt zien en hoe je het kan zien! Inschrijven noodzakelijk in het Natuur.huis. Trefpunt: Bibliotheek Nieuwdreef, Nieuwdreef 135, Merksem om **20 u**.

Zoogdier gezien? Doe mee aan ZieZoZoogdier op 17 en 18 oktober!

Tijdens dit weekend wordt het eerste Vlaamse zoogdieren-telweekend georganiseerd. Zoogdieren zijn moeilijker waar te nemen dan vogels of vlinders, en daardoor is hun verspreiding vaak onvoldoende gekend. Daarom willen we onze zoogdieren tijdens dit telweekend extra in de kijker zetten. Als we hen willen beschermen en onze biodiversiteit in stand houden, moeten we eerst weten waar ze nog voorkomen en waardoor ze bedreigd worden. Zoogdieren zijn een belangrijk onderdeel van ons ecosysteem en daar moeten we zorg voor dragen!

Hoe meedoen?

Geef tijdens het zoogdieren-telweekend van 17 - 18 oktober al je

waarnemingen van zoogdieren of hun sporen door via **www.ziezozoogdier.be** of via het formulier in de ZieZoZoogdier-brochure! Meedoen is eenvoudig: als je een zoogdier(spoor) opmerkt, zoek je op welke soort het is en laat je het ons weten...

Heb je interesse in muizen-onderzoek? Kom dan zeker op **zaterdag 17 oktober** naar de Bospolder. Er zullen demonstraties gegeven worden en met life traps zullen we een poging doen om enkele muizensoorten te vangen en te determineren! Trefpunt om **16 u**. Volg de pijlen vanaf de Vierkerkenstraat, Ekeren.

Natuurbeheerday in de Ruige Heide

Zaterdag 7 november plannen we een natuurbeheerday in de Ruige Heide. Het is al de tweede keer dit jaar dat we de Ruige Heide intrekken. Omdat we in 2008 nogal wat heide bij aangekocht hebben, is het nodig om een tandje bij te steken om onze beheerdoelstellingen in een redelijke termijn te halen.

Er zal voornamelijk Amerikaanse vogelkers worden gekapt, om zo open plekken in de heide te creëren. Die zijn noodzakelijk voor de instandhouding van de heide. We maken ook van de gelegenheid gebruik om zwerfvuil en sluikstort te verzamelen.

Het wordt weer een dagje van sjouwen en sleuren. We starten om **9.30 u** aan de Putse Baan ter

hoogte van de voetgangerstunnel onder de A12. Ook al kan je maar ergens in de loop van de dag een uurtje komen helpen, je bent van harte welkom. Het is tevens een goede gelegenheid om kennis te maken met het hoe en waarom van natuurbeheer en met andere natuurliefhebbers uit de buurt. Tijdens de middag wordt er voor de deelnemers warme soep en brood voorzien.

Kennismaking met de grensstrook

De grensstrook is een wat verloren gelegen stukje natuur, geprangd tussen de Schelde-Rijn-verbinding, de Schelde en de Antwerpse haven. Maar juist door zijn onopvallende ligging heeft dit

gebied zich rustig kunnen ontwikkelen tot een mooi stukje spontane natuur. Trefpunt: **zondag 1 november** om **9.30 u** aan het e-paviljoen BASF (Scheldelaan tegenover ingang 6).

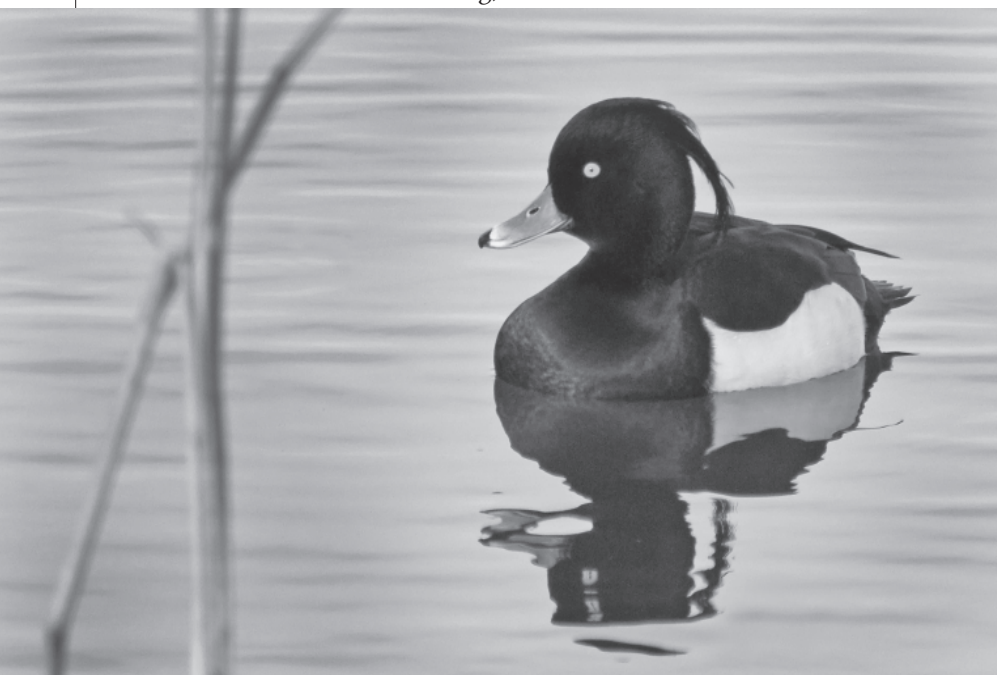
Herfstwandeling in Het Wijtschot

Wandelen in Het Wijtschot in oktober. Het lijkt alledaags, maar met de winter voor de deur is het een verademing om nog even te genieten van de tweede bloei en de doorbloei van de struiken. Rustgevend is Het Wijtschot

zeker. Je kan er na een wandeling weer stevig tegen aan. Aarzel niet om mee te wandelen op **zondag 18 oktober**. Zo merk je dat we niet overdreven hebben. Trefpunt: Parking Vier Notelaars, Wijtschotbaan, Schoten om **10 u**.

Wintergasten in overvloed

Kuifeend. Foto: Erik Gintelenberg, FFFS.

Behaagactie Schoten

De Schotenaren willen hun gemeente natuurlijker behagen. Meer en meer inwoners gaan voor streekeigen planten. En met succes. Dit jaar worden ook vogelnestkastjes, voedertafels en vogelvoer aangeboden. Natuurpunt Schoten geeft deskundige uitleg, zodat je weet wat je koopt en wat je mag verwachten. Afhaling gebeurt op **zondag 22 november** vanaf **10 u**. Trefpunt: Groendienst Schoten, Wijtschotbaan.

De najaarstrek is grotendeels afgelopen. Vele watervogels bereikten intussen de Lage Landen om er te overwinteren, ook in onze natuurgebieden De Kuifeend en de Grote Kreek. Toch arriveren er rond deze tijd van het jaar nog een aantal soorten die in polaire streken broeden, zoals kleine zwanen en nonnetjes. Ook diverse overwinterende zangvogelsoorten vinden hier een uitstekende stek. Op **zondag 8 november** kun je onder begeleiding een kijkje komen nemen in dit vogelparadijs. Trefpunt om **9.30 u** aan het Natuur.huis, Steenstraat, Ekeren. Zorg voor warme en waterdichte kledij en stevig schoeisel.

Wintergasten op het Groot Buitenschoor

In de wintermaanden overwinteren grote aantallen uit het noorden afkomstige vogels, zoals wintertaling, smient en grauwe gans, in de Westerschelde. Andere zoals groenpootruiter en rosse grutto gebruiken het gebied als een rust- en foerageerplaats op de trektocht tussen hun overwinterings- en overzomeringsgebieden.

Voor deze overwinteraars en langeafstandsvliegers - sommige vliegen maar liefst 10.000 km - zijn deze gebieden van levensbelang om hun vetreserves te kunnen aanvullen. Hoe belangrijk dit is, bewijst het feit dat zij leven op het ritme van het getij. Hoog water is rusten, laag water is eten. Ongeacht het licht of donker is. Trefpunt: **zondag 6 december**

om **9.30 u**, e-paviljoen BASF (Scheldelaan tegenover ingang 6).

Grutto. Foto: Jonny Verheyden, FFFS.

Leven bij een waakvlam

Trek je stapschoenen aan en geniet van een flinke herfstwandeling. De natuur slaapt? Laat ons zeggen, ze leeft op waakvlam. Een goede waarnemer ontdekt nog heel wat leven. Bij het ingaan

van de winter toont de natuur ons een heel ander beeld. Kale bomen tekenen zich soms wondermooi af tegen een grijze lucht en op de waterspiegel kun je jouw fantasie laten werken. Trotseer het gure

weer en wandel mee op **zondag 15 november** om **10 u**. Trefpunt: hoofdingang Mastenbos, Oude Galgenstraat, Kapellen.

Geschenkenbeurs Oxfam-Wereldwinkels

Natuurpunt en Oxfam-Wereldwinkels gaan samen voor een duurzame wereld. We verwelkomen je dan ook graag op de Geschenkenbeurs van Oxfam-Wereldwinkels op **zaterdag 5 en zondag 6 december**. Nodig alvast je familie, kennissen, vrienden uit om op deze beurs de Natuurpuntstand te bezoeken. Je kan hen misschien meteen overtuigen lid te worden van onze vereniging! Daarenboven zal je aangenaam verrast zijn kennis te kunnen maken met het uitgebreide geschenkenassortiment dat Oxfam-Wereldwinkels heeft. Je kan er de gezellige sfeer opsnuiven met een (h)eerlijk

hapje en een drankje! Kom uit je schelp! De natuur en de eerlijke handel hebben je nodig!

Natuurpunt Stabroek is aanwezig op de beurs in Zaal Moorland, Sportweg 1 (achter het gemeentehuis) in Stabroek.

Natuurpunt Ekeren vind je terug op de beurs in de Akerzaal van het Ekers Hof, Groot Hagelkruis 6/1, telkens van **10 u tot 17 u**.

Natuurpunt Wuustwezel is te vinden op de beurs in het parochiecentrum Sinte-Godelievezaal, op het Hagelkruis te Wuustwezel.

Werkdagen in De Kooldries

Op **zaterdagen 17 oktober en 12 december** werken we in De Kooldries. Iedereen is van harte welkom, ook kinderen! Trefpunt: ingang reservaat De Kooldries, Boudewijnstraat (ingang langs de Paepestraat achter de Cuveehoeve), Brecht – Sint-Lenaarts vanaf **9 u tot 14 u**. Voor drank en werkmateriaal wordt gezorgd. Handschoenen, stevig waterdicht schoeisel en eventueel boterhammen zelf meebrengen.

Op zoek naar diersporen

Vos, wezel, bunzing, bosmuis ... allemaal bewoners van de Bospolder die je maar zelden te zien krijgt! Toch verraden zij hun aanwezigheid ook op andere manieren! Op **zondag 15 november** gaan we op zoek naar hun sporen. Afspraak om **14 u** op het einde van de Vierkerkenstraat, Ekeren.

Fototentoonstelling Walter Van Ginhoven in Merksem

Van **23 november tot 30 december** kan je in de bibliotheek 'Park' van Merksem terecht voor een fototentoonstelling van Walter Van Ginhoven. De foto's tonen "Natuur op Walters wijze" met eerlijke beelden van insecten, vogels, bloemen of planten. De

ene keer kijk je door een telelens, de andere keer levert een macro-opname een zeer fraai beeld op! De tentoonstelling is gratis te bezoeken tijdens de openingsuren van de bibliotheek. Adres: Van Heybeeckstraat 28A, Merksem.

De bescherme(n)gel van onze tuin

Saskia Verbaenen en Ivo Wildiers

Waarschijnlijk had je het al

opgevangen: Antwerpen koos voor 2009 de egel uit tot soort van het jaar. Geen overbodige luxe, als je weet dat in ons land duizenden egels per jaar sneuvelen in het verkeer, en dat de grootste bedreiging voor de egel de mens is. Met andere woorden: we kunnen zelf wel degelijk iets doen.

Natuurpunt Antwerpen Noord wil je alvast een eindje op weg helpen.

Egelweetjes

Egels zijn een beschermde diersoort, die voorkomt in Europa (met uitzondering van Noord-Scandinavië en IJsland), Azië en Afrika. Ze worden maximum dertig centimeter lang en hun rug is volledig voorzien van bruin-wit gestreepte stekels. Een egel kan tien jaar oud worden, maar meestal blijft een egellevens beperkt tot ongeveer zes jaar. Het zijn solitaire dieren die bij schemering en 's nachts actief zijn.

Bij gevaar rolt de egel zich op tot een stekelige bol. Foto: Rafaël Delaedt, FFFS.

Egels eten veel insecten en slakken. Foto: Rafaël Delaedt, FFFS.

Per nacht draaien deze dieren één tot twee kilometer tijdens hun zoektocht naar voedsel. Ze gebruiken daarbij hun voortdurend trillende neus om prooien op te sporen, die ze met veel gesmak en geproest verorberen. Omwille van hun voeding, die grotendeels bestaat uit "klein ongedierte", zijn ze behoorlijk nuttig. Naast slakken eten ze insecten, rupsen, regenwormen en op de grond gevallen vruchten en bessen.

Bij daglicht zitten egels versholven in parken, bomen en hagen, in een nest van gras en bladeren. Het zijn goede klimmers en zwemmers, en ze slagen erin zich door de kleinste spleten te wringen. De typische egelstekels zijn eigenlijk een soort haren. Bij gevaar en tijdens de winterslaap drukt de egel zijn kop en poten tegen zijn buik en zet hij met zijn rugspieren zijn stekels op. Zijn vijanden stuiten zo op een moeilijk te consumeren stekelig balletje.

De dieren verliezen heel wat warmte tussen hun stekels door.

Dat is ook de reden waarom ze tijdens de frissere avonden vaak op straat te vinden zijn. Het asfalt geeft immers nog een hele tijd de warmte van de dag af. Lekker warm voor de egel misschien, maar door het verkeer niet zonder gevaar... tegen auto's halen stekels immers jammer genoeg weinig uit. Tijdens de zomer eten egels volop om vetreserves te kweken voor de winterslaap, die in Europa meestal loopt van oktober tot einde maart of begin april.

Egels krijgen één tot twee keer per jaar jongen, in de lente en meestal nog een keer in de nazomer, maar de laatste jongen halen vaak de volgende lente niet. Egelmannetjes die tijdens de paartijd met elkaar vechten, doen dat met hun halsstekels schuin naar voren en proberen in de onbeschermd buik van hun tegenstander te bijten. Dat gaat gepaard met een hoop geblaas en gesnuif, maar ze zijn minder gevaarlijk voor elkaar dan ze lijken.

Het wijfje brengt alleen haar jongen groot; al een hele tijd voor de geboorte jaagt ze het mannetje

Wat kan je zelf doen in de tuin?

- Voorzie openingen van ongeveer twaalf op twaalf centimeter in gaas tussen verschillende tuinen in (niet aan de kant van de straat!). Zo komen egels minder snel klem te zitten.
- Zorg voor een zacht oplopende ruwe wand of bijvoorbeeld een plankje in je vijver of zwembad waarlangs een egel uit het water kan klimmen.
- Dek putten en kuilen af, zodat egels er niet in kunnen vallen.
- Gebruik natuurlijke of milieu-vriendelijke bestrijdingsmiddelen, zo vergiftig je geen egels!
- Als je gras maait, bladeren en takken wil opruimen of je composthoop omkeert, let dan op voor slapende egels.
- Honden kunnen een egel lelijk toetakelen, hou dus een oogje in het zeil.
- Beschadig egelschuilplaatsen niet en zorg dat ze zich ergens in kunnen verschuilen. Bladeren en takken laten liggen, is ideaal. Je kan ook een egelhuisje kopen in de Natuur.winkel.
- Laat gezonde egels met rust en haal ze niet in huis. Het zijn beschermde dieren, geen huis- of speeldieren.

met wonden, een egel die geklemd heeft gezeten of die bijna verdrongen is ook hulp nodig. Egels zijn een beschermde diersoort en mogen enkel door mensen met een vergunning opgevangen worden.

Dus: contacteer een dierenarts of verwittig het Opvangcentrum voor Vogels en Wilde Dieren in Brasschaat op het nummer 0473-48.48.97. Leg in afwachting een warmwaterkruik met niet te heet water in een doos en leg daarop een laag krantenpapier. Zo heb je een geschikt plekje voor de egel. Je geeft hem best wat water en kattenvoer. Zeker geen melk, want dat verdraagt hij niet!

Egels worden vaak verkeersslachtoffer als ze op het warme asfalt gaan zitten. Foto: Jean-Pierre Bonnel, FFFS.

weg uit de omgeving van haar nest. Als de jongen geboren worden, zitten hun kleine, slappe stekeltjes nog helemaal verborgen in de huid, pas na een paar dagen komen ze naar buiten. Na zes weken stuurt de moeder haar jongen weg en moeten ze verder op eigen kracht door het leven. Op dat moment verschijnen ook de eerste echte, volwassen stekels. Een jonge egel wisselt trouwens niet alleen zijn melkgebit, maar ook zijn stekels!

Gevaar

Een volwassen egel heeft niet zo veel natuurlijke vijanden. Dassen, bunzingen, wilde zwijnen, vossen en roofvogels beschouwen zieke of gewonde egels als een prooi, maar het grootste gevaar voor de egel-populatie is echter... jawel, de mens. De belangrijkste doodsoorzaak voor egels is het verkeer, dat kleine egelpopulaties lokaal zelfs kan doen uitsterven. Egels hebben het trouwens sowieso moeilijker om te overleven omdat er minder aaneengesloten natuurgebieden zijn.

Een andere belangrijke egeldoder zijn de chemische bestrijdingsmiddelen die we gebruiken. De meeste kleine prooidieren die de egel eet, bevatten wat van deze gifstoffen. Zo vergiftigt een egel maaltijd na maaltijd zichzelf. Ook tuinvijvers en zwembaden zijn gevaarlijk domein voor de egel. Een gladde, steile rand maakt het hem onmogelijk om weer uit het water te raken. Egels komen ook regelmatig vast te zitten in rondslingerend zwerfvuil. Pogingen om een jonge, zieke of verzwakte egel te helpen lopen door een gebrek aan kennis van zaken dikwijls verkeerd af.

Een zieke egel gevonden?

Een egel overdag op een open plek of op straat is verdacht. Een egel is ziek als hij moeilijk loopt, rondjes blijft lopen of omvalt. Ook een egel die languit op de grond ligt en suf lijkt, is niet normaal. Een zieke egel rolt zich niet op als je hem aanraakt. Teveel parasieten zijn een andere reden om bezorgd te zijn. Uiteraard heeft een egel

Meer weten over egels?

Ben je nieuwsgierig geworden naar het verborgen maar boeiende leven van egels? Meer informatie, egeltips en een bouwplan voor een egelkast vind je in de gratis folder 'egels' van Natuurpunt Antwerpen Noord. Je kan deze folder ophalen in ons Natuur.huis, Steenstraat 25, Ekeren, tel. 03-541.58.25. Surf ook eens naar onze website **www.antwerpennoord.be**. Je vindt er allerlei egelweetjes en de downloadbare egelfolder. Veel egelplezier!

Hieronder vind je een chronologisch overzicht van onze activiteiten. De praktische informatie staat bij elke activiteit vermeld tenzij er elders in dit blad meer aandacht aan wordt besteed.

Meer informatie kan je ook bekomen in ons Natuur.huis, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, fax 03-541.63.55 of e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be. Voor de meest actuele informatie kan je ook op onze websites terecht: www.antwerpennoord.be en www.scheldeschorren.be.

De meeste activiteiten zijn gratis voor leden (tenzij anders vermeld). Niet-leden betalen € 1 voor activiteiten in onze natuurgebieden. Vergeet dus niet je lidkaart mee te nemen. Veel plezier.

september

- zat 5 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, werkdag Oude Landen, zie p. 20
- zon 6 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, zeehonden kijken aan de Zimmermangeul, zie p. 20
- zon 6 9.30 u, Wuustwezel – Gooreind, tuinenwandeling, zie p. 20
- zon 6 14 u, Antwerpen – Schoonbroek, vlinderwandeling, Bospolder, zie p. 20
- zat 12 9.30 u, Kapellen, werkdag Het Rood, zie p. 23
- zon 13 9 u, Kapellen – Putte, vogeltocht naar het Veerse Meer en Wissekerke, zie p. 22
- zon 13 10 u, Schoten, Open Monumentendag in 't Asbroek, zie p. 20
- zat 19 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, werkdag Oude Landen, zie p. 20
- zat 19 14.30 u, Kapellen, wandeling Het Rood, zie p. 21
- zon 20 14 u, Brasschaat, oogstfeest op de kinderboerderij, zie p. 21
- don 24 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur

Natuurpunt Antwerpen Noord, Natuur.huis, vraag de agenda op

- zat 26 9.30 u, Schoten, familiewerkdag in Het Wijtschot, zie p. 21
- zat 26 9.30 u, Kapellen, werkdag Het Rood, zie p. 23
- zon 27 9 u, Kapellen – Putte, daguitstap naar de Brabantse Wal en Markiezaat, zie p. 22
- zon 27 9.30 u – 18 u, Antwerpen – Lillo, Scheldehappening, zie p. 15

- zat 17 16 u, Antwerpen – Ekeren, ZieZoZoogdier, Bospolder, zie p. 23
- zat 17 9 u, Brecht, werkdag in De Kooldries, zie p. 25
- zat 17 20 u, Antwerpen – Merksem, voordracht zonnestelsel, zie p. 23
- zon 18 8 u – 15 u, Antwerpen, volksraadpleging Oosterweelverbinding, zie p. 11
- zon 18 10 u, Schoten, herfstwandeling Het Wijtschot, zie p. 24

oktober

- zon 4 10 u, Schoten, herfstwandeling 't Asbroek, zie p. 20
- zon 4 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, prutprutsen met Hug, Groot Buitenschoor, zie p. 21
- zon 4 9.30 u, Antwerpen – Oorderen, vogels kijken op De Kuifeend, zie p. 21
- zon 4 8.15 u, Antwerpen – Borgerhout, vogels kijken op het Noordelijk Eiland te Wintam, zie p. 22
- zat 10 9.30 u, Kapellen, werkdag Het Rood, zie p. 23
- zon 11 14 u, Antwerpen – Ekeren, wandeling Oude Landen, zie p. 21

- don 22 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur, zie don 24 september
- zat 24 9.30 u, Kapellen, werkdag Het Rood, zie p. 23
- zat 24 9 u, Antwerpen – Oorderen, werkdag De Kuifeend, zie p. 23
- zat 24 13 u, Antwerpen – Borgerhout, paddenstoelentocht de Roomacker in Tielrode, zie p. 22
- zat 31 19.30 u, Stabroek, Halloweenwandeling in het Ravenhof, zie p. 32

november

- zon 1 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, wandeling grensstrook, zie p. 24

- zat 7 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, werkdag Ruige Heide, zie p. 24
- zat 7 9.30 u, Kapellen, werkdag Het Rood, zie p. 23
- zon 8 9.30 u, Antwerpen – Oorderen, Wintergasten in De Kuifeend, zie p. 24
- zon 15 9 u, Antwerpen – Linkeroever, vogelgerichte uitstap naar Linkeroever, zie p. 22
- zon 15 14 u, Antwerpen – Schoonbroek, diersporenwandeling, Bospolder, zie p. 25
- zon 15 10 u, Kapellen, wandeling, Mastenbos, zie p. 25
- zat 21 9.30 u, Brecht, Dag van de Natuur, De Kooldries, zie p. 9
- zat 21 9.30 u, Kalmthout, Dag van de Natuur, Kalmthoutse Heide, zie p. 9
- zon 22 10 u, Schoten, Behaag Natuurlijker, zie p. 24
- maa 23 – woe 30 december, Merksem, foto-tentoonstelling Walter Van Ginhoven, zie p. 25
- don 26 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur, zie don 24 september
- zat 28 9.30 u, Kapellen, werkdag Het Rood, zie p. 23
- zon 29 9 u, Kapellen – Putte, natuureducatieve- en vogelexcursie naar Nederland, zie p. 22

december

- zat 5 9 u, Antwerpen – Oorderen, werkdag De Kuifeend, zie p. 23

- zat 5 Antwerpen – Ekeren, Oxfam-Wereldwinkelbeurs, zie p. 25
- zat 5 Stabroek, Oxfam-Wereldwinkelbeurs, zie p. 25
- zat 5 Wuustwezel, Oxfam-Wereldwinkelbeurs, zie p. 25
- zon 6 Antwerpen – Ekeren, Oxfam-Wereldwinkelbeurs, zie p. 25

- zon 6 Stabroek, Oxfam-Wereldwinkelbeurs, zie p. 25
- zon 6 Wuustwezel, Oxfam-Wereldwinkelbeurs, zie p. 25
- zon 6 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, wintergasten op het Groot Buitenschoor, zie p. 25
- zat 12 9 u, Brecht, werkdag in De Kooldries, zie p. 25

De Bynnex-kijkers van Natuurpunt

10%
korting voor leden
van Natuurpunt

Oog in oog
Beleef de natuur
vanop de eerste rij

Bynnex Andes 8x42
niet-ledenprijs: 197 euro
ledenprijs: 177,30 euro
(incl. BTW)

Bynnex Everest 8x42
niet-ledenprijs: 262 euro
ledenprijs: 235,80 euro
(incl. BTW)

Verkooppunten

Natuurpunt-optiekshop 'Sights of Nature'
Pieter De Conincklaan 108 • 8200 Brugge
son@deputter.com • 050-31 50 01

Natuur.winkel Antwerpen Noord
Steenstraat 25 • 2180 Ekeren
antwerpennoord@natuurpunt.be • 03-541 58 25

natuurpunt
natuur voor iedereen

Natuur.huis, Natuur.documentatiecentrum en Natuur.winkel

Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, fax 03-541.63.55

e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be

website: www.antwerpennoord.be

Van maandag tot en met vrijdag open van 10 tot 17 u.

BTW-nummer: BE 0429 415 832.

Contactpersonen

Bospolder: Stefan Versweyeld (03-645.94.10)

De Kooldries: Rudi Bosschaerts (03-636.38.62)

De Kuifeend/Grote Kreek: Ludo Benoy (03-825.45.59)

Ekers Moeras: Willy Ibens (03-651.99.59)

Fort van Brasschaat: Filip Borms (0473-91.90.51) en Willy Ibens (03-651.99.59)

Galgeschoor/Groot Buitenschoor: Eddy Rottiers (03-775.00.22), Koen

Vanaghtmael (03-541.60.04) en Frank Wagemans (03-651.44.67)

Het Rood: Paul Osterrieth (03-237.08.11) en Johan Vandewalle (0497-44.67.66)

Het Wijtschot: Leo Claessens (03-646.94.81) en Rafaël Delaet (03-658.92.24)

Hoekse Beemden: Freddy Heye (03-636.00.41)

Huzarenberg: Harry Van der Horst (03-568.15.78)

Opstalvalleigebied: Guy Leys (03-569.00.38)

Oude Landen: Willy Ibens (03-651.99.59), Guy Leys (03-569.00.38) en Fons

Vervoort (03-647.18.70)

Ruige Heide: Guy Leys (03-569.00.38)

Schans van Smoutakker: André D'Hoine (03-664.02.42)

't Asbroek: Hugo Koens (03-658.01.09)

Werking Beleid: Johan Vandewalle (0497-44.67.66)

Werking Kerkuilen: Fons Vervoort (03-647.18.70)

Werking Kuifleeuwerik: Roger Huysmans (03-324.88.05)

Werking Natuur- en Milieueducatie: Annie De Koninck (03-664.92.36)

Werking Vleermuizen: Filip Borms (0473-91.90.51)

Werking Vogels: Bram Vogels (0496-44.77.93)

Werking Berendrecht, Zandvliet en Lillo: Guy Leys (03-569.00.38)

Werking Brasschaat: Johan Neegers (03-653.22.03)

Werking Brecht: Freddy Heye (03-636.00.41)

Werking Ekeren: Rit Van Damme (03-248.12.65)

Werking Kapellen: Marie-Paule Schelfout (03-665.11.01)

Werking Schoten: Hugo Koens (03-658.01.09)

Werking Stabroek: Harry Van der Horst (03-568.15.78)

Werking Wuustwezel: Marc Vanbrabant (03-669.88.07)

Natuurpunt Antwerpen Noord is een regionale afdeling van Natuurpunt, vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen. Dat betekent deel uitmaken van een grote vereniging met meer dan 80.000 gezinnen die in Vlaanderen meer dan 16.800 ha natuurgebied beheert.

Lid worden

Lidgeld per gezin: € 20. Te storten op 220-0340573-42 met vermelding van je huidig lidnummer of voor nieuwe leden met vermelding van je naam en adres. Je ontvangt dan zowel **Natuur.blad** als **Natuur.ruimte**. Bovendien krijg je korting bij aankopen in onze Natuur.winkel. Leden van Natuurpunt uit een ander werkingsgebied kunnen voor € 5 een abonnement op **Natuur.ruimte** nemen. Te storten op 220-0340573-42 met vermelding van je lidnummer, naam en adres.

Opvangcentrum voor Vogels en Wilde Dieren

Brasschaat vzw

Floris Verbraekenlei 32

2930 Brasschaat

tel. 0473-48.48.97

e-mail: peeters.m@skynet.be

Giften

Donateurs storten een extra bijdrage bovenop hun lidgeld. Vanaf € 30 per kalenderjaar krijg je een fiscaal attest. Storten op 293-0212075-88 met vermelding 'project 3797 Antwerpen Noord'.

Natuur.ruimte is het driemaandelijks ledenblad van Natuurpunt Antwerpen Noord.

Werkten mee aan dit

nummer: Iris Buermans, Rafaël Delaet, Pierre De Roo, Ilse De Schutter, Willy Ibens, Hubert Michiels, Mart Pauwels, Kathleen Quick, Koen Vanaghtmael, Johan Vandewalle, Saskia Verbaenen, Sofie & Stefan Versweyeld, Bram Vogels, Ivo Wildiers.

Illustraties en foto's:

Jean-Pierre Bonnel, Rafaël Delaet, Fauna Flora Fotoclub Schoten (FFFS), foto-archief Natuurpunt Antwerpen Noord, Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen, Erik Gintelenberg, Willy Ibens, Rudi Leemans, Guy Leys, Eddy Rottiers, Lode Rubberecht, Marc Sloodmaekers, Koen Vanaghtmael, Walter Van Ginhoven, Pascale Vantieghem, Jonny Verheyden, Bram Vogels.

Foto voorpagina: Herfst in Het Rood. Foto: Rafaël Delaet, FFFS.

Foto achterpagina: Ontdek hekserij op de Halloween-wandeling in het Ravenhof. Foto: foto-archief Natuurpunt Antwerpen Noord.

Oplage: 4.500 exemplaren

Natuurvoedingswinkel
De Groene wijzer

Joris Crikemans en Maria Verbraeken
 Molenweg 18 te Brasschaat Mariaburg

**Gespecialiseerd in
 biologische voedingswaren**

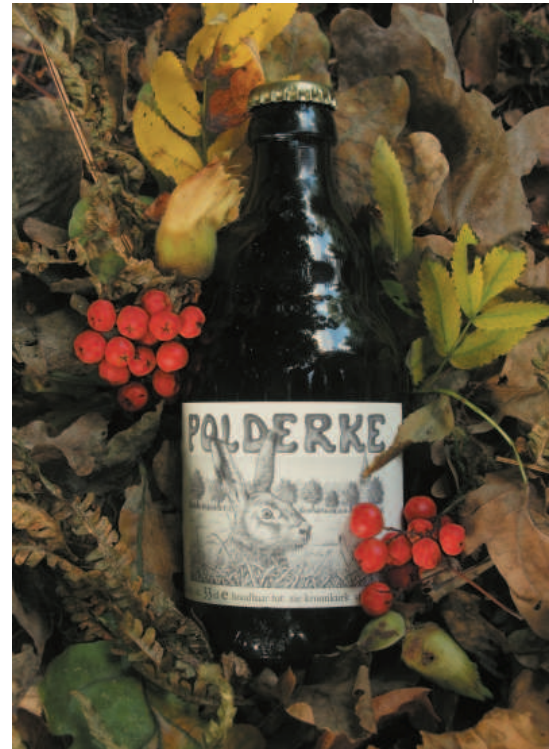
**STERK MET
 BIOLOGISCHE KAZEN**

Tel 03 664 73 85 Fax 03 605 18 92 Open: Di-Vr 8:30u tot 18u za 9u tot 17u
 zondag en maandag gesloten

www.degroenewijzer.be

Polderbier

Je kan nog steeds ons **Polderbier** verkrijgen in de Natuur.winkel. Een flesje kost € 1,30, een bak Polder is verkrijgbaar aan € 28,50. Ook nog steeds verkrijgbaar is onze geschenkverpakking (een houten bakje met vier flesjes en een glas), te koop aan € 11,20. Alle prijzen zijn inclusief statiegeld.

DECATHLON
 ANTWERPEN
SPORTS MEGASTORE

Motorland is een sterke Europese organisatie van onafhankelijke vakhandelaars in tuingereedschap en tuinmachines die door hun gezamenlijke aankoopkracht topmerken aan concurrentiële prijzen aanbieden, in combinatie met de zekerheid en service eigen aan de vakspecialist.

**De zekerheid van de juiste
 keuze aan de juiste prijs.**

Scherp geprijsde topmerken.

Gespecialiseerd advies.

Service gegarandeerd.

Ook verhuur van tuinmachines.

MOTORLAND VERBEKE

MOTORLAND EYCKERMAN

UW SPECIALIST IN TUINMACHINES

MOTORLAND EYCKERMAN: Kapelsesteenweg 127 • 2180 Ekeren • Tel.: 03 646 22 88 • Fax : 03 645 43 62 • info@eyckerman.be • www.eyckerman.be
MOTORLAND VERBEKE: Deinsesteenweg 59 • 9031 Drongen • Tel.: 0499 20 20 20 • Fax : 03 645 43 62 • info@motorlandverbeke.be • www.motorlandverbeke.be

Halloween in het Ravenhof

zaterdag 31 oktober

Op zaterdag 31 oktober zal het verleden herleven door de mystiek die er hangt in dit bos. Oude verhalen zullen je meenemen naar de wereld van bijgeloof, heksen en kruidengenezers. Je komt te weten waarom je beter geen 20 beukennotjes eet, waarom duivels soms op varkensruggen zitten en waarom schapen vroeger onder een lijsterbes liepen.

Ben je nieuwsgierig, kom dan mee wandelen en genieten in het Ravenhof.

Trefpunt: 19.30 u, Ravenhof, Stabroek.